

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Silvia Zagrabanová

Zoom Diplomacy: pandémia a otázka evolúcie digitálnej diplomacie na úrovni EÚ

Bakalárska práca

Vedúca práce: Mgr. Markéta Zapletalová, PhD.

Olomouc

2022

Prehlasujem, že som bakalársku prácu na tému *Zoom Diplomacy: pandémia a otázka evolúcie digitálnej diplomacie na úrovni EÚ* vypracovala samostatne pod odborným dohľadom vedúceho bakalárskej práce a uviedla som všetky použité podklady a literatúru.

V Olomouci, dňa

.....

Na tomto mieste by som rada poďakovala Mgr. Markéte Zapletalovej, PhD. za odborné vedenie, pomoc a rady pri vedení tejto bakalárskej práce.

Obsah	
Úvod	5
1. Otázka vývoja a konceptualizácie digitálnej diplomacie	9
1.1. Informačné a komunikačné technológie ako faktor vo vývoji diplomacie	9
1.2. Definičné prístupy k digitálnej diplomacii	14
2. Európska únia a digitálna diplomacia	19
2.1. Rozvoj digitálnej diplomacie na úrovni Európskej únie	19
2.2. Špecifický charakter Európskej rady	24
3. Európska rada a Zoom Diplomacy	29
3.1. Jednania v čase pandémie	29
3.2. Zmeny po nástupe Zoom Diplomacy	32
Záver.....	36
Zoznam použitej literatúry a prameňov	39
Abstrakt.....	50
Abstract	51

Úvod

Integrácia technologických inovácií do diplomatickej praxe bola často sprevádzaná určitou mierou pochybností. Známe vyjadrenie lorda Palmerstona na margo telegrafu: „Toto je koniec diplomacie!“, vystihuje obavy spojené s nástupom inovácií. Pre bežných ľudí sa technologické nástroje stali súčasťou každodenného života, no v prípade diplomacie bol zaujatý zdržanlivý prístup. Postupný prechod na fungovanie online či už v podobe využívania elektronických databáz alebo komunikácie cez sociálne siete, ktorý možno pozorovať v posledných rokoch, pritom tvorí len časť potenciálneho prínosu inovácií pre diplomáciu. Bezpečnostné obavy a zdanie nekompatibility nástrojov s diplomatickou činnosťou dlho limitovali rozsah digitalizácie diplomacie. Markantný impulz k ďalšej integrácii digitálnych nástrojov do diplomatickej praxe priniesla pandémia COVID-19. Vysoká miera infekčnosti do značnej miery učinila využitie technológií na diplomatické účely nevyhnutnosťou, predovšetkým na sprostredkovanie komunikácie.

Z toho dôvodu si autorka ako tému práce zvolila rozvoj Zoom Diplomacy na úrovni Európskej únie (EÚ), v kontexte svetovej pandémie koronavírusu. Práca sa zameriava primárne na inštitučné prostredie Európskej rady, kde skúma aspekty Zoom Diplomacy a premeny v priebehu jednaní, spôsobené využitím nového nástroja. Primárnym cieľom je analyzovať posuny v diplomacii EÚ, so zameraním na rokovania Európskej rady, ktoré zapríčinil nástup Zoom Diplomacy počas pandémie. Ďalším cieľom je systematický popis oblastí nastupujúcej digitálnej diplomacie, predovšetkým na európskej úrovni. Na základe stanovených cieľov si autorka určila nasledujúce výskumné otázky: *1) Aké sú hlavné aspekty Zoom Diplomacy? 2) Aké zmeny spôsobil nástup Zoom Diplomacy v podobe rokovaní Európskej rady?*

Bakalárska práca je jedinečná prípadová štúdia, skúmajúca prípad Zoom Diplomacy v Európskej rade počas pandémie koronavírusu. Vzhľadom na skutočnosť, že sa jedná o jedinečnú prípadovú štúdiu, predmet i prípad sú identické (Drulák, 2008: 46). Vzorkami (*samples*) sú dve rokovania Európskej rady, konkrétne videokonferencia z 19. júna 2020 a videokonferencia z 19. novembra 2020. Základným predpokladom prípadovej štúdie je detailné zameranie sa na zvolený predmet výskumu, ako napr. konkrétny konflikt, udalosť či inštitúciu. Medzi použité metódy patria deskripcia a analýza, ktorých kombinácia je charakteristická pre prípadovú štúdiu. Detailné sústredenie sa na prípad umožňuje výskumníkovi zachytiť jeho unikátne okolnosti, faktory či vlastnosti, čo z nej činí vplyvnú

a často využívanú metódu v disciplíne politických vied (Gerring 2017: 6). Naopak nedostatkom prípadovej štúdie je slabá vonkajšia platnosť, predovšetkým pri skúmaní jedného prípadu. Jeden prípad, na ktorý je analýza zameraná, sa totiž môže odlišovať od ďalších prípadov, čo predstavuje riziko pri zovšeobecňovaní (Drulák, 2008: 86).

Vzhľadom na zvolené ciele a výskumné otázky je práca štruktúrovaná do troch kapitol, pričom každá sa ďalej člení na dve podkapitoly. Prvá kapitola sa zameriava na analýzu technológií ako faktoru v diplomacii a následne skúma rozličné koncepčné prístupy, reflektujúce diplomatickú prax. Autorka sa v prvej podkapitole sústreďuje predovšetkým na nástup nových nástrojov do diplomatickej sféry. Nástup týchto inovácií predstavuje pre diplomáciu výzvy, ktoré sú rozdelené do štyroch základných oblastí. Druhá podkapitola poskytuje nutné definičné zázemie pre celý výskum, kriticky objasňuje existujúce ponímania a jasne stanovuje zvolenú terminológiu. Špeciálna pozornosť je venovaná rozlíšeniu pojmov digitálna diplomacia, kybernetická diplomacia a i. a následne definičnému vymedzeniu termínu Zoom Diplomacy.

Druhá kapitola sa zaoberá digitálnou diplomaciou na úrovni EÚ. V prvom rade autorka analyzuje nástup a fungovanie digitálnej diplomacie v kontexte EÚ. V nadväznosti na prvú kapitolu sa zameriava na štyri identifikované oblasti digitálnej diplomacie a rozsah digitalizácie diplomacie Únie v týchto oblastiach. Druhá podkapitola sa ďalej venuje špecifickým charakteristikám Európskej rady. Tieto aspekty totiž činia z Európskej rady unikátne inštitučné prostredie a sú ovplyvňované nástupom digitálnej diplomacie.

V poslednej kapitole je intenzívne skúmaný samotný prípad Zoom Diplomacy. Virtuálne jednania pritom v prostredí Európskej rady prebiehali už od 10. marca, kedy bola Európska rada vôbec prvá inštitúcia, ktorá zorganizovala videokonferenčný summit. Usporiadatelia i účastníci mali teda predchádzajúcu skúsenosť so Zoom Diplomacy. Prvá podkapitola na základe štúdia dvoch zvolených virtuálnych rokovaní Európskej rady identifikuje spoločné znaky jednaní, ktoré predstavujú aspekty Zoom Diplomacy. Následne druhá podkapitola analyzuje zmeny v jednaniach Európskej rady, na základe analýzy posunov v jej špecifických charakteristikách identifikovaných v predchádzajúcej kapitole, spôsobené nástupom Zoom Diplomacy.

Celkovo možno stav akademického výskumu problematiky digitálnej diplomacie zhodnotiť ako nedostatočný. V existujúcej literatúre figuruje najmä výskum jednotlivých oblastí digitálnej diplomacie konkrétneho aktéra, chýba však ucelená konceptualizácia

digitálnej diplomacie a z toho dôvodu sa jej prípadné zaradenie do širšieho štúdia diplomacie sa taktiež odlišuje. Z hľadiska predmetu výskumov prevláda sústredenie sa na verejnú oblasť diplomacie, predovšetkým na činnosť aktérov na sociálnych sieťach. Pozornosť sa tiež venuje oblasti dezinformácií. Naopak štúdium nástupu Zoom Diplomacy zostalo v porovnaní s nimi zatiaľ v pozadí.

Pri identifikácii výziev integrácie technológií do diplomacie autorka vychádza z kníh *Modern Diplomacy* (2019) od RONALDA P. BARSTONA a *Modern Diplomacy in Practice* (2019) od ROBERTA HUTCHINGSA a JEREMIOHO SURIHO. Tieto relatívne nové edície sa síce nevenujú výhradne oblasti digitálnej diplomacie, no prinášajú dôležité informácie o využívaní digitálnych technológií v diplomatickej praxi. Tiež je nutné vyzdvihnúť publikáciu OSEZUU S. EHIANEHO a YINUSU O. MOSUDA *Information and Communication Technology (ICT) and diplomacy: A conceptual overview* z roku 2013, ktorá sa zameriava konkrétne na využitie informačných a komunikačných technológií a poskytuje prehľad o ich integrácii do diplomacie. V časti definičného vymedzenia práca vzhľadom na odlišnú terminológiu čerpá z viacerých publikácií. Patria k nim napríklad kapitola STUARTA MURRAYA v knihe *Digital Diplomacy: Theory and Practise* (2015), ale taktiež z článku ANDRÉHO BARRINHU a THOMASA RENARDA *Cyber-diplomacy: the making of an international society in digital age*, kde sa autori zaoberajú i odlišením digitálnej a kybernetickej diplomacie. Líšiace sa terminologické vymedzenia naprieč týmito publikáciami sú prínosné pre objasnenie rozdielov, hlavne medzi pojmami kybernetická diplomacia a digitálna diplomacia, zjednotenie definície digitálnej diplomacie a jej vymedzenie v rámci štúdia diplomacie.

Vzhľadom na absenciu rozsiahleho výskumu digitálnej diplomacie na úrovni EÚ základ pre druhú kapitolu predstavujú články zameriavajúce sa na činnosť Únie v jednotlivých prípadoch. Jedná sa hlavne o *Transforming practices of diplomacy: the European External Action Service and digital transformation* (2021) od ELSY HEDLINGOVEJ, kde sa autorka venovala predovšetkým boju s dezinformáciami, o *The EU as 'norm entrepreneur' in the Asian region: exploring the digital diplomacy aspect of the human rights toolbox* (2015) od KATHERINE VADURAOVEJ a o *EU diplomacy 2.0: The European Union's exercise in soft power in the Philippines through Facebook* (2020) od MANUELA ENVERGU. V popisovaní charakteristických aspektov Európskej rady sa práca opiera predovšetkým o knihu DESMONDA DINANA *Ever Closer Union: an Introduction to European Integration* (2010). Keďže sa jedná o relatívne staršiu publikáciu, kľúčovými publikáciami pre rozvinutie a aktualizáciu sa stali kniha *The European Council and European Governance* (2015)

od François Foreta a Yann-Svena Rittelmeyera a kapitola *The European Council: the Union's supreme decision-maker* z *The institutions of the European Union* (2021) od editorov Dermota Hondsona, Uwe Puettera, Sabine Sauruggerovej a Johna Petersona.

Informácie o priebehu jednaní prípadovej štúdie v tretej kapitole pochádzajú z dokumentov európskych inštitúcií a predstaviteľov. Ide najmä o pozvánky, závery a analýzy Výskumnej služby Európskeho parlamentu, think-tanku, ktorý poskytuje základné informácie o nadchádzajúcich a už uskutočnených jednaniach Európskej rady. Okrem nich je kľúčová práca Benjamina Bodsona z roku 2020 *Rethinking EU institutions' rules of procedure after COVID-19*, kde sa autor venuje aj fungovaniu jednaní Európskej rady počas pandémie, predovšetkým z hľadiska formátu. Pre doplnenie informácií o priebehu jednotlivých jednaní boli použité internetové spravodajské zdroje a médiá, akými sú Politico a Deutsche Welle.

1. Otázka vývoja a konceptualizácie digitálnej diplomacie

Prvá kapitola sa zaoberá technológiami v diplomacii, ich nástupom, využitím a zmenami, ktoré spôsobili vo vykonávaní diplomatických činností. Sústreďuje sa najmä na súčasné informačné a komunikačné technológie. Druhá časť prvej kapitoly sa venuje terminologickému vymedzeniu digitálnej diplomacie, pričom sa v prvom rade zameriava na odlišné koncepcie a ich charakteristiky. Následne definuje kľúčový pojem Zoom Diplomacy.

1.1. Informačné a komunikačné technológie ako faktor vo vývoji diplomacie

Diplomacia bola označená ako odolná voči teórií (Der Derian, 1987) a jej definovanie sa líši naprieč publikáciami. Značný vplyv na vnímanie diplomacie v rámci výskumov má autorova príslušnosť k istej škole alebo prístupu. Pre realistov diplomacia predstavuje jeden z nástrojov štátu, zatiaľ čo prvá generácia Anglickej školy, do ktorej patril napríklad Martin Wight, posunula diplomáciu do stredu štúdia medzinárodných vzťahov (Jönsson & Hall, 2005: 16-20). Mierne významové zúženie možno pozorovať na základe štátnej a jazykovej príslušnosti, keďže v americkej angličtine býva diplomacia stotožňovaná so zahraničnou politikou (Berridge & Lloyd, 2012: 98).

Naprieč rôznymi definíciami ale ostáva jeden kľúčový aspekt diplomacie, ktorým je komunikácia. Chápanie komunikácie a jej pozície v rámci diplomacie je taktiež rôznorodé, v niektorých prípadoch býva rozlišovaná informačno-komunikačná funkcia, teda monitorovanie a podávanie správ, od funkcie medzinárodného rokovania (Barston, 2019: 2; Bjoala & Kornprobst, 2018: 4). Iní autori uvádzajú komunikáciu, spolu s reprezentáciou a reprodukciou medzinárodného spoločenstva, ako esenciálne dimenzie diplomacie, pod ktoré spadajú aj jednania medzi politickými entitami (*polities*) s cieľom výmeny informácií (Jönsson & Hall, 2005: 31, 37). Napriek mierne odlišným poňatiam komunikačnej funkcie však komunikácia figuruje ako základ diplomacie. Ak jadro diplomatickej činnosti tvorí snaha udržiavať vzťahy medzi aktérmi medzinárodného spoločenstva a jeho usporiadanie (Bjola & Kornprobst, 2018: 4), tak diplomacia samotná predstavuje komunikačný systém, potrebný na vykonávanie danej činnosti (Berridge & Lloyd, 2012: 98). Technologické inovácie menia prostredie, v ktorom sa tieto vzťahy nadväzujú, zároveň však ponúkajú prostriedky na adaptáciu na nové prostredie. V prípade diplomacie sú už z jej samotnej podstaty obzvlášť významné technológie ovplyvňujúce spôsoby komunikácie a jeden z najvýznamnejších pokrokov v tejto oblasti predstavujú informačné a komunikačné technológie (IKT).

IKT, t.j. technológie spravujúce a spracúvajúce informácie využitím elektronických počítačov a počítačových softvérov (Ehiane & Mosud, 2013: 39), sú nepopierateľnou súčasťou bežného života. Podľa štatistiky z januára 2021 4,66 miliárd ľudí aktívne používa internet, teda takmer 60 % celosvetovej populácie (Statista, 2021). Prístup domácností v členských štátoch Európskej únie (EÚ) k internetu za rok 2020 sa pohybuje od 80,4 % v prípade Grécka až do 97 % v Holandsku (OECD Data, 2021).¹ Dostupnosť a rozšírenosť súčasných IKT znásobuje ich vplyv na diplomaciu v porovnaní s pôvodnými inováciami, akými boli telegraf, rádio či televízia (Murray, 2015: 127). Približne od konca 60. rokov začala digitálna éra výrazne ovplyvňovať diplomaciu zavedením prvých komunikačných satelitov. Pokračovanie rozvoja vo forme počiatkov internetu (ARPANET) v roku 1983, spustenia celosvetovej siete (*World Wide Web*) v roku 1991 a zavedenia bezdrôtového pripojenia prinieslo novú informačnú éru, ktorá spolu s ekonomickou a ideologickou revolúciou, spôsobenou koncom studenej vojny, vytvorila nové prostredie pre medzinárodné spoločenstvo. Informačná éra tak podmieňuje nástup diplomacie, ktorá sa adaptuje na zmenené mocenské vzťahy a dostupné inovácie v IKT (Ehiane & Mosud, 2013: 39-41).

Internet, jedna z najesenšialnejších IKT, vytvoril priestor pre vznik ďalších inovácií, pričom mnohé z nich predstavujú výzvu pre diplomaciu. Prvou výzvou je široká dostupnosť informácií, prevažne z internetu a sociálnych médií každému človeku s internetovým pripojením, štát teda stratil monopol nad informáciami (Murray, 2015: 128). Na základe údajov z januára 2021, percento obyvateľov, ktorí čerpajú primárne z internetových zdrojov, sa pohybuje od najnižších 34 % v Nemecku až po 76 % v Keni. Tento typ používateľov však nezahŕňa len bežných občanov, internetové zdroje využívajú aj politickí poradcovia v Spojených štátoch amerických (USA) a Európe (Clarke, 2015: 116). Historicky kritická úloha diplomata ako poskytovateľa informácií pri rozhodovaní na základe jeho správ ustupuje do úzadia (Gilboa, 2016: 543) na úkor alternatívnych zdrojov, ktoré ale môžu ponúkať neúplné alebo nesprávne informácie. Digitalizácia informácií tak zmenila i rýchlosť šírenia a dosah dezinformácií (Vériter, Bjola & Koops, 2020). Diplomati sú trénovaní, aby poznali lokálnu kultúru a situáciu, ich expertíza im poskytuje hlbší náhľad do problematiky než články, ktorých primárnym cieľom je upútať pozornosť (Suri, 2019: 18-19).

¹ V databáze Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj chýba údaj z Francúzska za rok 2020, ale vzhľadom na dlhodobú vzostupnú krivku a hodnotu 90,2 % z roku 2019 je možné predpokladať, že sa Francúzsko nachádza v danom rozmedzí.

Pre adaptovanie sa na výzvu rýchlosti šírenia a dostupnosti informácií, ministerstvá zahraničných vecí upúšťajú od konvenčných, striktne hierarchických a časovo náročných protokolov reportovania. Ich cieľom je umožniť, aby diplomati mohli rýchlejšie poskytovať informácie svojim nadriadeným, prípadne ich zdieľať medzi sebou, a tým znížiť mieru čerpania informácií z internetových zdrojov. Uprednostňujú pravidelné videokonferencie, zasielanie šifrovaných e-mailov v kópii aj vyššie postaveným úradníkom a manažment informácií cez zdieľané databázy dokumentov, ako sú napríklad *Corridor* alebo *Diplopedia* (Ehiane & Mosud 2013: 41). Problém s dezinformáciami taktiež vyžaduje odpoveď zo strany diplomacie, pričom dezinformačná kríza pandémie COVID-19 iba zdôraznila naliehavosť problematiky. Adaptácia na dezinformácie spočíva najmä vo vývoji dvoch základných typov diplomatických prístupov. Na jednej strane sa aktéri uchýľujú k šíreniu dezinformácií, znásobených širokým publikom na sociálnych sieťach, sledujúc tak vlastné záujmy, no na druhej strane diplomati využívajú rovnaké platformy na ich vyvrátenie (Manor & Bjola, 2021). Príkladom druhej z menovaných iniciatív môže byť stratégia britského Ministerstva zahraničných vecí a Spoločenstva národov, zakladajúca sa na odhalení klamstiev a podpore médií, sledovaných prevažne potenciálnymi cieľmi dezinformácii (Cull, 2021).

Druhou výzvou pre diplomaciu je rozšírenie komunikačných nástrojov pre kontakt s verejnosťou, a síce sociálne médiá. Podobne ako pri šírení informácií aj pri konverzácii na sociálnych sieťach a reagovaní na dianie je dôležitá rýchlosť (Gilboa, 2016: 543). Publikum, na ktoré je možné mať dosah, sa vďaka sociálnym médiám nepredstaviteľne rozšírilo a diplomatická činnosť sa musela prispôbiť jeho rozmeru a novému prostrediu (Sotiriou, 2015: 47). Počiatkový impulz doplniť tradičné diplomatické nástroje o sociálne siete je možné nájsť už v čase pôsobenia Hilary Clinton na poste ministerky zahraničných vecí USA. Jej iniciatíva *21st Century Statecraft* predstavovala odpoveď na zmeny spôsobené informačnou revolúciou². V rámci kontaktu s verejnosťou sa adaptácia sústredila na využitie sociálnych médií na nadviazanie medzinárodného dialógu (U.S. Department of State, 2009). Táto prax sa rozšírila aj do iných štátov a v súčasnosti väčšina zahraničných misií, štátnych predstaviteľov a medzinárodných inštitúcií disponuje profilom na Facebooku, Twitteri a pod. Ich primárny účel sa zhoduje so základnými diplomatickými dimenziami: komunikáciou a reprezentáciou (Suri, 2019: 17). Vytvorením a používaním verejných profilov získala

² Iniciatíva Hilary Clinton zahŕňala v nadväznosti na činnosť jej predchodcov internú dimenziu fungovania ministerstva zahraničných vecí USA, t.j. získavanie a zdieľanie informácií prostredníctvom *Corridor*u a *Diplopedie*, no i komunikáciu so zahraničným publikom s cieľom zlepšiť obraz USA, cez blogy a sociálne médiá, a digitálny rozvoj.

verejnosc' pri pohľade na diplomatov nový uhol, v ktorom už nefigurujú ako tajomné osoby (Bjola, 2015: 1-2). Diplomati sú schopní nielen jednosmerne propagovať idey svojho štátu zahraničnému publiku, ale majú možnosť s daným publikom nadviazať kontakt (Bjola & Jiang, 2015: 71).

Tretou zmenou, ku ktorej IKT prispeli, je prechod fungovania aktérov medzinárodného spoločenstva do digitálnej podoby, tak pri kontakte s verejnosc'ou ako pri vzájomnej komunikácii. Tento proces sa prejavuje v rôznych podobách, často už vnímaných ako samozrejmosť z pohľadu užívateľov/občanov. Pomysleným prvým stupňom môže byť používanie elektronických dokumentov. Elektronické dokumenty, akými sú napríklad vyjadrenia či závery, bývajú zverejňované na webových stránkach inštitúcií pre verejnosc' a sú využívané vo vnútornom chode inštitúcie, prostredníctvom už zmieňovaných databáz, ako doplnok a rozšírenie archívov. Príkladom môže byť Medzinárodný kriminálny súdny dvor (MKSD), ktorý aplikuje elektronické spravovacie systémy na zber, uloženie a sprístupnenie všetkých relevantných elektronických dokumentov pre účastníkov jednaní. Jeho súdne siene sú technologicky najvyspelejšie, okrem dostupnosti dokumentov pre všetkých účastníkov ponúkajú aj napr. simultánne preklady v zvolenom jazyku pre obeť a obvinených (Corrie 2015: 152-155).

Aj ministerstvá zahraničných vecí sa adaptovali na elektronické fungovanie cez svoje webové stránky pre kontakt s verejnosc'ou a vytvorením už zmieňovaných interných databáz. Diplomati taktiež využívajú elektronické dokumenty počas zasadnutí medzinárodných organizácií, kde disponujú tabletmi či notebookmi, obsahujúcimi podklady a zápisy z predchádzajúcich stretnutí. Elektronická forma pritom zefektívňuje chod rokovania vďaka možnosti rýchlejšej revízie textu (Barston, 2019: 114-120). Web tiež môže slúžiť na komunikáciu s verejnosc'ou, ak medzi krajinami neexistujú diplomatické vzťahy, ako možno pozorovať na príklade USA, ktoré s týmto cieľom vytvorili Teheránsku webovú ambasádu (Manor, 2016)³. V očakávaní zníženia nákladov a nebezpečenstva, ktoré môže diplomatom hroziť, sa taktiež sformovala myšlienka virtuálnych ambasád, konzulátov a misií. Tento projekt sa zatiaľ nachádza v prevažne teoretickej fáze, hoci niektoré štáty ustanovili svoje virtuálne ambasády v simulácii *Second Life* (Pelling, 2015: 169).

³ Oficiálne nazvaná The Virtual Embassy Tehran, táto webová stránka spolu s účtami na sociálnych sieťach predstavuje primárny oficiálny zdroj informácií pre obyvateľov Iránu od vlády USA. No hoci môže názov indikovať inak, nejedná sa o formálnu diplomatickú misiu, teda nie je akreditovaným reprezentantom USA v Iráne (U.S. Virtual Embassy Iran, 2022). Tým sa odlišuje od konceptu virtuálnych konzulátov či ambasád, ktoré majú dopĺňať či nahradiť už jestvujúcu oficiálnu diplomatickú misiu.

Ďalším krokom pri digitizácii a digitalizácii fungovania je sprístupnenie elektronickej participácie na chode štátu občanom. Napriek relatívnej novosti digitalizácie na agende vlád niektorých štátov a prihliadajúc na stále existujúce prekážky v podobe nerovnomerného prístupu k digitálnym technológiám vo svete (*digital divide*) alebo obáv o ochranu údajov, krajiny rozvíjajú nástroje elektronickej participácie (United Nations, 2020: 4). E-participácia spočíva vo využití IKT na začlenenie občanov do verejného rozhodovania i administratívy s cieľom zlepšiť kvalitu politík (*policy*), legislatívy, zvýšiť zodpovednosť (*accountability*) vlády, spejúc v konečnom dôsledku k posilneniu legitimacy a dôvery v inštitúcie (United Nations, 2020: 115). Je súčasťou elektronickej vlády (*e-government*), teda aplikácie IKT do kľúčových verejných oblastí (Dumoulin & Licoppe, 2015: 2). V prípade diplomacie je náročné vyhodnotiť proces adaptácie a zapojenia sa do elektronickej vlády. Problém s adaptovaním diplomacie na elektronickej participáciu a vládu spočíva v skutočnosti, že tvorba zahraničnej politiky vyžaduje určitú mieru utajenia, ktorá je v priamom kontraste s transparentnosťou, vyžadovanou pre efektívnu elektronickej vládu (Bannister & Connolly, 2011). Zrejme najvýraznejším priestorom pre elektronickej participáciu sú vyššie zmieňované sociálne médiá, umožňujúce dvojsmernú komunikáciu. Príkladom ich využitia je činnosť ambasády USA v Južnej Kórei. Ambasáda vytvorila online komunitu *Café USA*, v ktorej umožnila komunikáciu tak na budovanie vzťahov, ako aj za účelom zistenia informácií ohľadom diplomatických služieb (napr. ponuka víz) (Seo & Thorson, 2010). Avšak, hoci sociálne médiá umožňujú komunikáciu s verejnosťou, tak domácou ako zahraničnou, tento kontakt bezpodmienečne neznamená, že občania participujú na tvorbe zahraničnej politiky.

Štvrtá výzva je existencia nového formátu komunikácie medzi diplomatmi či štátnymi predstaviteľmi prostredníctvom IKT, predovšetkým vo forme videokonferencií. Napríklad už zmieňovaný MKSD využíva videokonferencie na ochranu svedkov a obetí počas pojednávanií (Corrie, 2015: 156) a v priebehu pandémie sa videokonferencie stali kľúčovým nástrojom komunikácie. Napriek faktu, že pokusy o prenos obrazu i zvuku prebiehali už od konca 70. rokov a vývoj odvtedy zaznamenal značný pokrok, frekvencia ich využívania v diplomacii zaostáva (Pilegaard, 2016: 329-330). Zdráhavosť využívať tento sprostredkovaný typ rokovania spočíva predovšetkým v absencii očného kontaktu či neschopnosti pozorovať reč tela a gestikuláciu ostatných účastníkov (Wainfan & Davis, 2004). Naopak výhodami videokonferencií sú nižšie náklady a vyššia miera sústredenia sa na úlohu (Holmes, 2015: 29). Počas pandémie sa však ukázalo, že online rokovania prinášajú nové možnosti diplomatickej

reprezentácie a vytvárania percepcie aktérov vďaka absencii protokolu (Danielson & Hedling, 2021).

Rozšírenie IKT predstavuje pre diplomáciu štyri základné výzvy: širokú dostupnosť informačných zdrojov, prepojenosť a komunikáciu s verejnosťou, transformáciu oficiálnej komunikácie s verejnosťou a služieb do digitálnej podoby a nový formát rokovaní medzi aktérmi. Doterajšia adaptácia diplomacie na tieto výzvy však neeliminovala všetky nedostatky. Cielené šírenie dezinformácií, cenzúra, hackerské útoky či pokusy o podvod, ako napríklad falošná reklama týkajúca sa imaginárnej konferencie o rozvoji⁴, predstavujú pretrvávajúce výzvy pred diplomáciu (Barston, 2019: 120-121). Nedostatočná zručnosť pri využívaní IKT je stálym problémom, ako možno pozorovať na príklade Zoom-stretnutia britského kabinetu, kde boli omylom zverejnené prístupové heslá ministrov (Riordan, 2020). Náročnosť tiež vyplýva z podstaty fungovania niektorých nástrojov. Sociálne médiá vyžadujú rýchlosť a jednoduchosť jazyka, ale tento tlak môže viesť k nedostatočne premysleným vyhláseniam. Na tento nedostatok upozornil aj profesor David Carment v súvislosti s twitterovou roztržkou medzi Kanadou a Saudskou Arábiou v roku 2018: „Jednoduchosť vyjadrení a pod. neposkytuje priestor na nuansy a precíznosť, ktoré sa, jeden dúfa, používajú v našej diplomatickej komunite (Gollom, 2018).” Tieto medzery v adaptácii by sa však nemali stať argumentom proti využívaniu IKT na diplomatické účely. Efektívne prispôbenie sa diplomacie na výzvy IKT je kľúčové pre udržanie relevantnosti diplomacie a jej ďalší rozvoj (Westcott, 2008: 18-19; Pelling, 2015: 175; Fletcher, 2021). V nasledujúcej podkapitole sa autorka zameria na definičné vymedzenie nového typu diplomacie, ktorého nástup zmeny vyvolané IKT podnietili.

1.2. Definičné prístupy k digitálnej diplomácii

Podobne ako v prípade konceptualizácie diplomacie samotnej, ani ohľadom definičného vymedzenia jej nového typu, založeného na zmenách spôsobených adaptáciou na IKT, nepanuje konsenzus v akademických kruhoch. Táto nejednotnosť vyplýva zo skutočnosti, že stratégie, vypracovávané aktérmi podľa potrieb a možností, používajú často odlišnú terminológiu, na ktorú následne výskumníci nadviažu pri analýze. Existujú taktiež námietky proti vymedzovaniu nového typu diplomacie, s odôvodnením, že sa stále jedná len

⁴ Organizácia Spojených národov (OSN) sa niekoľkokrát stala predmetom emailových podvodov, kde boli použité logá a formáty podobné tým z oficiálnych dokumentov OSN. V jednom prípade email ohlasoval (neexistujúcu) Konferenciu vyhodnotenia cieľov tisícročia v Londýne, inokedy sa zas jednalo o záležitosti spojené s pracovnými pozíciami (Barston, 2019: 120).

o diplomaciu a akékoľvek rozlíšenie je zbytočné (Ismail & Noor, 2020). Táto práca sa však bude držať rozlíšenia typov diplomacie. V prvom rade identifikuje základné pojmy, využívané pre označenie tohto druhu, ich existujúce definície a prípadnú diferenciaciu, a následne terminologicky vymedzí pojem Zoom Diplomacy.

Základné termíny, pomenávajúce diplomaciu využívajúcu nové technologické inovácie, sú elektronická diplomacia (v angličtine známa pod skrátenou verziou: *e-diplomacy*), digitálna diplomacia, virtuálna diplomacia a kybernetická diplomacia. Určitý konsenzus panuje ohľadom odlišenia medzi kybernetickou diplomaciou a ostatnými vyššie menovanými termínmi (Attatfa, Renaud & De Paoli, 2020; Barrinha & Renard, 2017:4, Lancelot, 2020: 13). Jadro tejto diferencie spočíva v odlišných dôvodoch vedúcich k využitiu diplomacie. Na rozdiel od štandardnej diplomacie, kybernetická diplomacia vychádza z potreby diplomacie v kybernetickej dimenzii. Používa pritom diplomatické nástroje a postupy na vyriešenie záležitostí kybernetického priestoru (Riordan, 2016). Lancelot (2020: 11-13) identifikuje kybernetickú diplomaciu ako strategickú funkciu, ktorá rieši prisudzovanie a pripísanie kybernetického útoku, čím v konečnom dôsledku smeruje k zvládnutiu hrozby, jedná sa teda o súčasť obrannej stratégie. Existujú významné publikácie bez diferencie medzi kybernetickou a elektronickou, digitálnou a virtuálnou diplomaciou (Berridge & Lloyd, 2012: 88, 97, 133, 386; Barston, 2019: 112), ale toto odlišenie je kľúčové. Aplikácia diplomatických nástrojov v kybernetickom priestore na riešenie problémov, ktoré z neho vyvstávajú a využívanie nástrojov IKT na diplomatické účely sú odlišné činnosti, vyžadujúce definičnú diferenciaciu.

Elektronická a digitálna diplomacia sú termíny, ktorých pôvod pochádza zo stratégií USA a Spojeného kráľovstva. Zatiaľ čo pôvodná britská stratégia digitálnej diplomacie sa zameriavala predovšetkým na verejnú diplomaciu a vyššiu efektivitu služieb Ministerstva zahraničných vecí, americká elektronická diplomacia má širšie spektrum pôsobenia. Hoci verejný aspekt tvorí súčasť stratégie elektronickej diplomacie, tak isto tam patrí aj zlepšenie interných procesov, krízový manažment v prípade katastrof či obhajoba a presadzovanie práv a slobôd, napr. slobodného internetového prístupu a vyjadrovania sa na internete. Pojem virtuálna diplomacia je spojený predovšetkým s prácou kanadského analytika Daryla Copelanda (2009), ktorý navrhol doplniť kanadskú stratégiu elektronickej diplomacie o virtuálnu dimenziu, vytvorením novej virtuálnej sekcie kanadského Ministerstva zahraničných vecí. Nejednalo sa o výhradné sústredenie sa na virtuálne misie, ako by sa mohlo zdať z názvu, prínosom tohto konceptu virtuality pre diplomatov by okrem

komunikácie s verejnosťou tiež bolo uľahčenie komunikácie s inými predstaviteľmi s ohľadom na bezpečnosť, vytvorením napr. virtuálnych oddelení.

Odlíšnosti v stratégiách zameraných na nový druh diplomacie sa odzrkadlili aj v rôznych terminologických vymedzeniach v akademických kruhoch. Na jednej strane existujú zástancovia synonymného používania názvov digitálna a elektronická diplomacia (Barrinha & Renard, 2017: 4; Chakraborty, 2013: 37), na strane druhej Gilboa (2016: 541) považuje digitálnu diplomáciu za nástroj založený na IKT slúžiaci na implementáciu programov elektronickej diplomacie. Taktiež, niektorí autori vymedzujú štúdium nového druhu diplomacie výhradne v rámci iniciatív verejnej diplomacie (Pelling, 2015: 164; Chakraborty, 2013: 37; Bjola & Zaiotti, 2020: 2). Chakraborty (2013: 37) identifikuje elektronickú/digitálnu diplomáciu s novou formou verejnej diplomacie, vedenou cez internet a IKT. Oproti klasickej verejnej diplomácii, v digitálnej diplomácii existuje vyššia miera dostupnosti informácií, transparentnosti a možnosti komunikácie s jedincami alebo organizáciami. Iní autori naopak preferujú všeobecnejšie zameranie. Podľa Haydena (2018) termín digitálna diplomacia popisuje moment, zachytávajúci novotu využitia IKT v diplomácii. Holmes (2015: 15) pojíma digitálnu diplomáciu ako spôsob riadenia zmien prostredníctvom digitálnych nástrojov a virtuálnej kolaborácie. Vplyv na zahraničné publikum nie je teda centrálnym aspektom, hoci predstavuje jednu z úloh. Hlavnou úlohou digitálnej diplomacie by podľa Holmesa mal byť zber a analýza dát a tiež sprostredkovanie komunikácie aktérov, ktorí spolu bežne spolupracujú. Berridge a Lloyd (2012:133) tento typ diplomacie v diplomatickom slovníku vymedzujú ako vedenie diplomacie cez elektronické IKT, špeciálne internet.

Adaptácia diplomacie na výzvy IKT, tak ako bola predstavená v prvej kapitole, sa skutočne nestotožňuje výnimočne s verejnou diplomaciou. Hoci verejná dimenzia, so sústredením sa na integráciu a analýzu sociálnych sietí, predstavuje súčasť aktuálnych iniciatív nového druhu diplomacie (Clarke, 2015: 111), IKT priniesli zmeny aj v internom fungovaní diplomatických inštitúcií narušením hierarchie reportovania a počas pandémie COVID-19 sa stali kľúčovým nástrojom komunikácie medzi diplomatickými činiteľmi. Z toho dôvodu, digitálna diplomacia, zhodná s pojmom elektronická diplomacia, bude pre túto prácu definovaná ako nový druh diplomacie, zakladajúci sa na využití IKT na dosiahnutie diplomatických cieľov. Tento nový druh diplomacie pritom dopĺňa a rozširuje tradičnú diplomáciu, odpovedá na výzvy IKT, akými sú napr.: proliferácia informácií a dezinformácií, prepojenosť a nové prostriedky na komunikáciu s verejnosťou, transformácia oficiálnej

komunikácie a služieb pre verejnosť do digitálnej podoby alebo nový formát rokovaní medzi aktérmi. Jadro diplomacie, komunikácia a reprezentácia, ostáva nezmenené, je však obohatené o nové nástroje diplomatov (Murray, 2015: 143; Pilegaard, 2016: 335; Sandre, 2015: 20).

K novým nástrojom patria sociálne médiá ako sú Facebook či Twitter, ale aj prostriedky určené na komunikáciu medzi činiteľmi ako je Zoom. Štúdium týchto prostriedkov spadá do rámca digitálnej diplomacie, ich analýza môže byť zameraná na diplomáciu vedenú konkrétne prostredníctvom nich, t.j. sústredenie sa na Twiplomacy, Facebook Diplomacy (Gilboa, 2016: 544) alebo Zoom Diplomacy. Na rozdiel od Twiplomacy, ktorej nástroj Twitter bol používaný tromi štvrtinami svetových lídrov už v roku 2014 (Gilboa, 2016: 544), Zoom Diplomacy sa nachádzala na okraji diplomatickej činnosti. Virtuálne konverzácie sa zvykli obmedzovať na podávanie správ medzi diplomatmi a centrom, ako tomu bolo v prípade vyjednávania Iránskej nukleárnej dohody. Americká hlavná vyjednávačka Wendy Shermanová vo svojej knihe uvádza momenty, kedy po jednaniach nasledovali zabezpečené videokonferencie s Bielym domom určené najmä na reportovanie (Sherman, 2018).

Rozšírenie Zoom Diplomacy, predovšetkým na jednania najvyššej úrovne, bolo podnietené hlavne obmedzeniami zavedenými v súvislosti s pandémiou. Zoom Diplomacy je súčasťou digitálnej diplomacie, pričom činnosť v rámci Zoom Diplomacy sa zameriava na využitie IKT slúžiacich na uskutočnenie audiovizuálneho prepojenia s cieľom sprostredkovať komunikáciu. Identifikácia jednotlivých aspektov Zoom Diplomacy bude založená na základe analýzy v rámci prípadovej štúdie využitia Zoom Diplomacy na rokovaníach Európskej rady v roku 2020. Táto analýza sa zameria na spôsob, akým Zoom Diplomacy ovplyvnila základné procedurálne otázky, t.j. čas, miesto, formát, utajenosť, zostavu delegácie (Berridge, 2015:33), tvorbu agendy i na vplyv Zoom Diplomacy na priebeh rokovaní podľa vyjadrení účastníkov.

Hoci vyššie vysvetlené termíny nie sú jediné, ktoré sa spájajú s revolúciou v IKT, predstavujú základ, potrebný na skúmanie vplyvov IKT a nových nástrojov na diplomáciu. Vzhľadom na predpoklady odborníkov, že ďalší vývoj podnietený technológiami v diplomacii posunie diplomáciu za sociálne médiá, ktorým sa aktuálne venuje vo výskume najviac pozornosti (Sandre, 2015: 27-28), existencia širšieho definične-terminologického východiska je kľúčová pre budúci výskum. Rámec, ktorý poskytla autorka v tejto kapitole, zjednocuje

a ujasňuje najpoužívanejšie pojmy, týkajúce sa adaptácie diplomacie na zmeny spôsobené IKT a stanovuje pozíciu digitálnej diplomacie voči tradičnej diplomacii. V nasledujúcej kapitole sa autorka bude zaoberať rozvojom digitálnej diplomacie na úrovni Európskej únie.

2. Európska únia a digitálna diplomacia

Druhá kapitola sa zaoberá fungovaním digitálnej diplomacie v prostredí EÚ. V prvom rade sa zameriava na nástup a vývoj prístupov digitálnej diplomacie na úrovni Únie, so sústredením sa na spôsob adaptácie na zmeny vyvolané rozšírením IKT a na oblasti, v ktorých EÚ rozvíja iniciatívy digitálnej diplomacie. Následne sa druhá podkapitola sústreďuje na špecifické aspekty Európskej rady, prameniace z jej jedinečnej inštitučnej podstaty, a na rozvoj digitálnej diplomacie v tomto prostredí. Druhá kapitola zároveň poskytuje rámec na skúmanie Zoom Diplomacy počas rokovaní Európskej rady.

2.1. Rozvoj digitálnej diplomacie na úrovni Európskej únie

Snahy o získanie väčšieho vplyvu na medzinárodnom dianí sa napriek dlhodobým iniciatívam nepretavili do patričnej miery významu a dosahu EÚ ako diplomatického aktéra. Základným problémom je roztrieštenosť diplomacie Únie, vyplývajúca z nedostatku koordinácie medzi inštitúciami EÚ a medzi inštitúciami EÚ a členskými štátmi (Duke, 2009: 212). Otázka diplomacie pritom nie je úplne novou oblasťou v európskej integrácii. Vývoj diplomacie a diplomatického systému EÚ siaha už do počiatočných fáz integračného projektu. Predchodca EÚ, Európske spoločenstvo uhlia a ocele (ESUO) vysielalo a prijímalo vyslancov najvýznamnejších medzinárodných partnerov, akým boli napríklad USA, ktorých veľvyslanec k ESUO bol akreditovaný v roku 1956 (Spence, 2015: 30; Smith, 2016: 308). V rámci rozvojových fondov smerovaných do vtedajších zámorských krajín a teritórií členských štátov taktiež existovali misie spadajúce pod manažment Generálneho riaditeľstva VIII, teda pod Komisiu Európskeho hospodárskeho spoločenstva. Počet týchto misií narástol predovšetkým s príchodom štátov Commonwealthu ako partnerov rozvojového fondu v dôsledku prvého rozšírenia a následne Dohovorom z Lomé medzi Európskou komisiou a 46 africkými, karibskými a tichomorskými štátmi. Misie sa postupne transformovali na delegácie Komisie, spadajúce pod Generálne riaditeľstvo pre zahraničné ekonomické vzťahy. Na rozdiel od pôvodných misií, nové delegácie z 80. rokov nadobudli diplomatickú rolu (Spence, 2016: 30-31).

Členské štáty sa tiež snažili o zahranično-politickú kooperáciu, no vzhľadom na citlivosť tematiky nastal skutočný posun až na začiatku 70. rokov. Na základe Davignovonej správy boli dohodnuté pravidelné stretnutia ministrov zahraničných vecí a predovšetkým bol vytvorený Politický výbor. Členov tohto výboru tvorili starší predstavitelia z ministerstiev zahraničných vecí, pričom frekvencia stretnutí bola nastavená

na minimálne štyrikrát do roka v hlavnom meste predsedníckej krajiny. Mandát Politického výboru bol vágny, zahŕňajúc prípravu ministerských stretnutí, zavedenie potrebných konzultácií a vykonávanie akýchkoľvek úloh delegovaných od ministrov (Allen & Wallace, 1982). Oficiálne sa však záležitosti zahraničnej politiky, ktorá sa radí medzi základné sféry diplomatickej činnosti, stali oblasťou kompetencie EÚ až v roku 1992 Maastrichtskou zmluvou, kde Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika figurovala ako jeden z troch pilierov EÚ (Zaiotti, 2020: 207). Ďalší významný posun bol zaznamenaný v Amsterdamskej zmluve, ktorá ustanovila pozíciu Vysokého zmocnenca pre spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku spolu s rozpočtovými províziami pre jeho činnosť, hoci zatiaľ bez vytvorenia obdoby ministerstva zahraničných vecí. Zároveň sa pod kontrolou Európskej komisie stále rozrastala sieť špeciálnych reprezentantov, ktorých zameranie sa okrem rozvojovej oblasti rozšírilo aj o napr. ekonomickú či obchodnú dimenziu (Smith, 2016: 308).

Až Lisabonská zmluva sformovala oficiálny európsky diplomatický systém ustanovením Európskej služby pre vonkajšiu činnosť pod vedením Vysokého predstaviteľa Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku, pričom dlhodobý angažmán Komisie bol zohľadnený simultánnou pozíciou Vysokého predstaviteľa ako viceprezidenta Komisie (Vanhoonacker & Pomorska, 2013: 49). Európska služba pre vonkajšiu činnosť reflektovala už existujúce iniciatívy v diplomacii zo strany Komisie, keďže sa súčasťou novej diplomatickej služby stal personál z relevantných generálnych riaditeľstiev. Ďalšou zložkou boli zamestnanci Sekretariátu Rady, ktorí pred prijatím Lisabonskej zmluvy spolupracovali s Vysokým zmocnencom a v neposlednom rade boli do nového orgánu EÚ pridelení národní diplomati.

Ani vytvorenie Európskej služby pre vonkajšiu činnosť ale nevyriešilo problém koordinácie. Vysoký predstaviteľ sa podľa Lisabonskej zmluvy zaoberá každodennými diplomatickými záležitosťami EÚ a podáva návrhy na diplomatickú činnosť, no reprezentácia na medzinárodných rokovaníach, jedna z kľúčových diplomatických funkcií, je zverená predsedovi Európskej rady, predsedovi Európskej komisie a aj rotujúcemu predsedníctvu Rady EÚ (Smith, 2016: 309). Diplomacia EÚ teda funguje ako viacúrovňový systém reprezentácie a komunikácie (Hocking & Smith, 2016: 15), v ktorom sa podľa svojich kompetencií angažujú Európska rada, Rada EÚ, Komisia a zvlášť Vysoký predstaviteľ a Európska služba pre vonkajšiu činnosť (Carta, 2013). Existencia viacerých úrovní a celkovo unikátny formát fungovania diplomacie EÚ však znamená, že adaptácia na výzvy IKT

a rozvoj digitálnej diplomacie sa stávajú komplikovanejšími. V akom stave sa nachádza rozvoj digitálnej diplomacie na úrovni EÚ?

Digitálna diplomacia je v kontexte EÚ rozvíjaná vo viacerých oblastiach. Po prvé, EÚ sa angažuje v iniciatívach slúžiacich ako odpoveď na rozšírenie informačných zdrojov a dezinformácií. Táto oblasť sa stala imperatívom pre EÚ najmä po kríze na Ukrajine v roku 2014. Po úspešných dezinformačných kampaniach, napr. počas volieb o Brexite, sa v EÚ zvýšilo vnímanie ruských dezinformácií ako hrozby voči európskej integrácii. Avšak už predtým, v roku 2015, bola v rámci Európskej služby pre vonkajšiu činnosť sformovaná Pracovná skupina pre východnú strategickú komunikáciu (*East StratCom Task Force*), zložená z diplomatického personálu a špeciálne vybraných nediplomatických členov z rádov žurnalistov, expertov a tlačových hovorcov. Medzi hlavné ciele tejto iniciatívy patria udržiavanie efektívnej komunikácie a informovanie o európskych politikách vo východnom susedstve, podpora mediálneho prostredia v členských štátoch aj vo východnom susedstve a zlepšenie kapacít EÚ na predvídanie a adresovanie dezinformácií. Pôvodne nefinancovaná iniciatíva sa za necelé štyri roky svojho pôsobenia stala prioritovanou jednotkou s rozpočtom približne 1 milión eur a podnietila aj vznik ďalších dvoch pracovných skupín, zameraných na oblasť Balkánskeho polostrova a Stredného východu (Hedling, 2021).

Ďalšie kroky proti dezinformáciám, navrhnuté Komisiou a Vysokým predstaviteľom v dvoch Spoločných oznámeniach, prvom z roku 2018 tiež známom ako Akčný plán proti dezinformáciám a druhom z roku 2020 vo veci dezinformácií o ochorení COVID-19, sa však nestali záväznými, čo znížilo schopnosť členských štátov kolektívne zakročiť proti dezinformáciám počas pandémie (Vériter, Bjola & Koops, 2020: 572). Oddelenie poskytovania pravdivých a transparentných informácií od politickej komunikácie sa počas pandémie prejavilo ako kľúčová úloha vlád (Omahna & Ilc: 2021), no EU DisinfoLab (2020) vo svojej pozícii ohľadom Spoločného oznámenia z roku 2020 upozornil na základnú chybu tohto dokumentu, ktorý zlučoval boj proti dezinformáciám s politickou komunikáciou. Ich zlučovaním sa stráca neutralita aktérov a teda aj informácií, ktoré poskytujú a hrozí, že budú inými aktérmi označené za propagandu. Digitálna diplomacia zameraná na informácie a dezinformácie sa teda postupne rozvíja na európskej úrovni, no je stále sprevádzaná nedostatkami, ktoré znižujú efektivitu týchto iniciatív.

Hoci komunikácia dlho nefigurovala na čele záujmov a činností EÚ, najmä ako dôsledok uzatvoreného charakteru procesov úniových inštitúcií, za posledných 20 rokov

sa začala potrebe komunikovať s domácim alebo zahraničným publikom venovať väčšia pozornosť (Krzyzanowski, 2020: 54-55). Hlavným prínosom integrovania sociálnych médií do diplomatických činností EÚ by malo byť nadväzovanie kontaktov s verejnosťou za účelom zvýšenia povedomia o EÚ a presadzovania hodnôt Únie a podpora ľudských práv (Vadura, 2015: 350; Zaiotti, 2020: 207). EÚ podporuje adaptovanie sa na nové digitálne prostriedky komunikácie, akými sú sociálne médiá, čoho príkladom je presadzovanie zaradenia Facebooku a Twitteru medzi základné diplomatické nástroje Vysokou predstaviteľkou Únie v rokoch 2014 až 2019, Federicou Mogherini (Collins & Bekenova, 2019: 4). Táto oblasť digitálnej diplomacie sa rýchlo stáva súčasťou diplomacie Európskej služby pre vonkajšiu činnosť (Duke, 2013: 6), pričom personálu sú poskytované semináre a školenia, zamerané na komunikáciu cez sociálne médiá (Collins & Bekenova, 2019: 4). Avšak, napriek uznaniu dôležitosti prezencie na sociálnych sieťach, inštrukcie pre delegácie poskytnuté v *Information and Communication Handbook for EU Delegations* (2012: 12) boli stručné a veľmi vágne, obmedzujúc sa hlavne na vyslovenie podpory. Nedostatočne formulovaná stratégia viedla k žiadostiam niektorých hostiteľských krajín o zavedenie jasnejšej stratégie zo strany EÚ a politicky citlivejšiemu prístupu delegácií v rámci ich komunikácie s verejnosťou na sociálnych médiách, kvôli prípadom, keď aktivita delegácií bola vnímaná ako nevítaná snaha ovplyvniť politické dianie (Vadura, 2015: 352; Enverga, 2020: 296).

Ostatné inštitúcie EÚ sú taktiež prítomné na sociálnych sieťach, najväčšiu aktivitu vyvíjajú kandidáti do Európskeho parlamentu v rámci volebných kampaní (Krzyzanowski, 2020: 56). Digitálna diplomacia EÚ prostredníctvom sociálnych médií sa však často vyznačuje základným nedostatkom, a síce jednosmernosťou komunikácie, keď namiesto nadväzovania dialógu sa prezencia obmedzuje len na šírenie informácií (Duke, 2013: 6; Vadura, 2015: 355). Únii chýba komunikačná stratégia prispôbená charakteru sociálnych médií, ktorá by viedla k lepšej koordinovanosti aktivít digitálnej diplomacie EÚ (Krzyzanowski, 2020: 69-70).

Druhou oblasťou digitálnej diplomacie je presun fungovania do online priestoru, resp. sprístupnenie služieb elektronicky. Digitálna transformácia fungovania verejnej správy bola Komisiou rozpoznaná ako kľúčový aspekt, ktorý napomôže úspechu jednotného trhu. Akčné plány, prvý pre obdobie 2011 až 2015, nasledovaný druhým, pre roky 2016 až 2020, podporovali využitie príležitostí, vyplývajúcich z digitálneho prostredia, na umožnenie interakcií jednotlivcov alebo podnikov s orgánmi verejnej správy tak na európskej úrovni ako štátnej úrovni. Medzi opatrenia, ktorých termín splnenia si Komisia stanovila na rok 2018,

patrilo napríklad upravenie svojich webových stránok tak, aby ich formát podporil záujem a participáciu občanov na programoch a tvorbe politík Únie (Európska komisia, 2016). Najnovší návrh Komisie, zaoberajúci sa digitalizáciou verejnej správy, odporúča podporiť dokončenie digitálnej transformácie do roku 2030, predovšetkým s ohľadom na to, že už tak narastajúca potreba digitalizácie a existujúce medzery boli ešte viac zvýraznené pandémiou COVID-19. Dôraz je kladený na digitalizáciu EÚ z dôvodu posilnenia jej konkurencieschopnosti, digitálna transformácia má posilniť pozíciu EÚ a tým aj jej schopnosť dosiahnuť vytýčené politické ciele (Európska komisia, 2021). Okrem digitalizácie verejnej správy si EÚ stanovila za cieľ sprístupniť na online platformách aj európsky kultúrny obsah. Medzi iniciatívy tejto oblasti digitálnej diplomacie patrí vytváranie digitálnych platforiem pre kultúrne dedičstvo a hľadanie nových spôsobov interaktívneho zapojenia verejnosti (Grincheva, 2012).

Inštitúcie EÚ taktiež využívajú IKT v rámci vnútorného fungovania. Pre potreby zdieľania informácií medzi zamestnancami EÚ disponujú inštitúcie a agentúry intranetmi, teda internými internetmi, akým je napr. EEASzone, nástroj na zdieľanie poznatkov medzi personálom Európskej služby pre vonkajšiu činnosť a Generálneho riaditeľstva pre medzinárodné partnerstvá (EEAS & DEVCO, 2012: 11). Pandémia COVID-19 zdôraznila potrebu integrácie IKT do fungovania inštitúcií z dôvodu nutnosti obmedzenia priameho kontaktu. Rada EÚ učinila v polovici marca 2020 rozhodnutie ukončiť stretnutia tvárou v tvár a presunula značnú časť diplomatických aktivít do virtuálneho priestoru. Podobne aj mnoho stretnutí iných inštitúcií sa muselo uskutočniť online (Maurer & Wright, 2020: 557). Pandémia COVID-19 tak podnietila rozvoj ďalšej oblasti digitálnej diplomacie na úrovni EÚ.

Možno teda usúdiť, že Európska únia rozpoznáva dôležitosť a potenciál digitálnej diplomacie. Navzdory problémom s koordináciou, vyplývajúcim z komplexného charakteru diplomacie vedenej na úrovni EÚ, sa inštitúcie a ich predstavitelia angažujú v iniciatívach digitálnej diplomacie či už v podobe komunikácie s verejnosťou cez sociálne médiá, webové stránky, šírením európskeho kultúrneho vplyvu cez digitálne platformy alebo prostredníctvom stratégií boja proti dezinformáciám. Avšak, hoci sa digitálna diplomacia dostáva do popredia, aktivita v tejto oblasti diplomacie je stále sprevádzaná základnými problémami. Duplikovanie webových stránok, jednosmerná komunikácia prostredníctvom sociálnych médií, vedúca k zdaniu pokusov o šírenie propagandy či nedostatočná koordinovanosť v rámci iniciatív digitálnej diplomacie predstavuje prekážky pre efektívny angažmán EÚ v digitálnej diplomacii. Pre pochopenie fungovania nástrojov digitálnej diplomacie a ich prípadné

efektívne je však nutné analyzovať charakteristické znaky prostredia inštitúcie, v ktorom aktéri pôsobia, a následne skúmať zmeny, ktoré nástup digitálnej diplomacie spôsobuje. Európska rada ako hlavný exekutívny orgán je kľúčová pre fungovanie EÚ, zmeny v priebehu jej summitov, spôsobené nástupom Zoom Diplomacy, vyžadujú špeciálnu pozornosť. Najskôr je ale potrebné sústrediť sa na špecifické charakteristiky Európskej rady, ktorým sa bude venovať nasledujúca podkapitola.

2.2. Špecifický charakter Európskej rady

Európska rada patrí medzi hlavné inštitúcie EÚ, pričom prostredníctvom stretnutí poskytuje príležitosť politickým lídrom členských štátov vyriešiť problémy, ktorých charakter neumožnil dosiahnutie kompromisu na nižšej úrovni (Puetter, 2013: 4). Historicky sa pravidelné summity lídrov ukázali ako užitočné napríklad pre udržanie európskeho integračného projektu počas eurosklerózy alebo pre úspešné zahájenie jednotného trhu (Dinan, 2010: 205). Hlavným impulzom zavedenia Európskej rady bol fakt, že Rada ministrov s už tak preplnenou agendou nemala ako rozhodovacie teleso potrebnú politickú autoritu na riešenie otázok európskej integrácie. Nástupu frekventovaných stretnutí lídrov napomohlo aj zjednodušenie prekonávania vzdialeností pomocou lietadiel a médiá, najmä televízia. Televízne vysielanie umožnilo občanom bližšie vnímať osobnosti v politike, predovšetkým hlavy štátu a vlád a zosobnenie politiky posunulo moc v prospech lídrov (Bulmer & Wessels, 1987: 23). Vďaka týmto technologickým inováciám sa summitová diplomacia, t.j. rokovania na najvyššej úrovni (Dunn & Lock, 2016: 231), stala kľúčovou súčasťou európskeho integračného projektu.

Európska rada, napriek dlhodobej absencii oficiálneho štatútu inštitúcie, bola od začiatku v centre rozhodovacích procesov. Už na summite v Paríži v decembri 1974 bolo rozhodnuté nahradiť ad hoc stretnutia lídrov pravidelnými, no Európska rada sa formálne zaradila medzi inštitúcie EÚ až Lisabonskou zmluvou. Medzi základné charakteristiky stretnutí od začiatku patrili neformálnosť a spontánnosť, ktoré prispeli k efektívnosti rokovaní, čo vysvetľuje aj dlhodobú oddelenosť Európskej rady od oficiálnych úniových inštitúcií. Taktiež, kým bola Európska rada mimo inštitučného rámca Spoločenstva a neskôr Únie, aktivity a dohody Európskej rady nemohli byť podrobené justičnému posudku Európskeho súdneho dvora (Wessels, 2015). Oficiálnou úlohou Európskej rady v Únii je podľa Lisabonskej zmluvy poskytovanie impulzov a definovanie priorít, no de facto pokračuje vo svojej úlohe centra rozhodovania (De Schoutheete, 2012: 13). Špecifiká vyplývajúce z jej

povahy možno pozorovať na základe procedurálneho nastavenia v otázkach času, miesta, formátu, utajenia a zostavy delegácie, pri zostavovaní agendy a pri priebehu jednaní.

Načasovanie rokovaní spočíva na rozhodnutí predsedu Európskej rady. Fixný interval je síce stanovený na dvakrát za 6 mesiacov, ale o definitívnom počte rozhoduje Európska rada (Alexandrova, Carammia & Timmermans, 2015: 106). Miesto konania summitov Európskej rady sa dlhodobo určovalo podľa toho, ktorý štát držal predsedníctvo. Províziu pre centralizáciu priniesla až zmluva z Nice, dôsledkom ktorej sa sídlom Európskej rady stal Brusel, konkrétne Budova Európy. Stretnutia Európskej rady obvykle prebiehajú vo formáte dvojdňových summitov. Okrem formálnych rokovaní majú predstavitelia možnosť na komunikáciu v menších skupinkách. Taktiež môže predseda nadviazať rozhovor v rámci „spovede“ (*confessional*), t.j. dialógu s jedným z účastníkov. Neoficiálne interakcie tiež môžu prebiehať počas večere a po nej. Dôležitým aspektom summitov je aj publicita, vysoko cenená lídrami. Druhý deň summitu začína tzv. rodinnou fotografiou a celý summit je zvyčajne ukončený tlačovou konferenciou. V prípade potreby je tiež možné zvolať mimoriadny a neformálny summit, oba tieto formáty sa vyznačujú menšou časovou náročnosťou a venujú sa špecifickému vývoju (Dinan, 2010: 208-209).

Hoci miesto konania summitov je verejne známe, utajenosť predstavuje významný aspekt priebehu rokovaní. Okrem záverov, ktoré sú sprístupnené verejnosti, sa totiž v procedurálnych pravidlách dáva dôraz na profesionálnu dôvernosť, pokiaľ Európska rada nerozhodne inak (Európska rada, 2009: 6). Summity tak prebiehajú za zatvorenými dverami, pričom ich utajenosť má za cieľ posilniť atmosféru dôvery (Alexandrova, Carammia & Timmermans, 2015: 106). Profesionálna utajenosť s cieľom zachovania atmosféry dôvernosti počas summitov tiež ale obmedzuje možnosť skúmať priebeh rokovaní. Hlavný zdroj informácií tak predstavujú tlačové konferencie, vyjadrenia účastníkov a ich reč tela, ktorá sa prostredníctvom médií stala súčasťou politického prejavu (Foret, 2015: 292).

Snaha o dosiahnutie atmosféry dôvernosti sa tiež odrazila na zložení zástupcov členských štátov. Pôvodne mali za každý štát miesto v konferenčnej miestnosti 2 osoby, líder a minister zahraničných vecí, ktorého prítomnosť mala zaisťovať koordináciu s Radou (Bulmer & Wessels, 1987: 49). Lisabonská zmluva odstavila ministrov zahraničných vecí a účasť na summite garantovala politickým hlavám štátu (alebo vlády), predsedovi Európskej rady, predsedovi Komisie a Vysokému predstaviteľovi Únie. Asistencia ministra akéhokoľvek rezortu je možná po dohode účastníkov a delegácie členských štátov spolu s delegáciami

Komisie a Vysokého predstaviteľa sú prítomné v budove (Európska rada, 2009: 4), zvyčajne zhromaždené vo vedľajších miestnostiach. Pre prítomné delegácie a členov výborov sú užitočným zdrojom informácií o priebehu zapisovatelia. Títo členovia Sekretariátu Rady EÚ sú k dispozícii lídrom, vďaka čomu sú následne schopní oboznámiť úradníkov a funkcionárov, čakajúcich v blízkosti konferenčnej sály so situáciou (Dinan, 2010: 210).

Rokovania Európskej rady sa zaoberajú zásadnými záležitosťami Únie. Primárnou funkciou Európskej rady síce je poskytovať strategické smerovanie, ale slúži aj na diskutovanie globálneho diania, dohodnutie o viacročnom finančnom rámci a snaží sa koordinovať rozdiely medzi externými vzťahmi EÚ a zahraničnou politikou členských štátov. Neformálna agenda je pripravená vo výboroch a predjednaná v Rade EÚ dva týždne pred summitom (Dinan, 2010: 8-9). Body na agende môžu nadniesť lídri individuálne či v koalíciách, čím zvyšujú svoj vplyv. Mimoriadne dôležitá je pri agende tiež úloha predsedu (v minulosti predsedníctva), ktorý má hlavné slovo pri nastavovaní agendy. Predseda dohliada na administratívnu stránku a na priebeh jednaní, čo mu umožňuje zdôrazniť body podľa dôležitosti a pravdepodobnosti dosiahnutia zhody. Niekoľko dní pred začatím rokovania predseda informuje účastníkov o hlavných témach na agende a v rámci bilaterálnych stretnutí, prípadne telefonátov sa oboznámi s ich postojmi (Tallberg, 2008: 698). Keďže lídri jednájú o záležitostiach najvyššieho významu, agenda musí byť flexibilná, aby mohla byť zmenená v prospech akútnych otázok. Určité body sú dokonca vynechávané pravidelne v prospech naliehavších tém (Alexandrova, Carammia & Timmermans, 2015: 104). O finálnej agende rozhodnú konsenzom účastníci na otvárajúcej schôdzi rokovania (Dinan, 2010: 8-9). Zvolenie tém, ktoré budú obsahom negociácií, je teda podmienené nielen významom danej problematiky, ale vyžaduje aj znalosť stanovísk aktérov zo strany predsedu a lídrov. Vzájomná znalosť pozícií umožňuje vylúčiť alebo odsunúť body, v ktorých nie je vysoká pravdepodobnosť dosiahnutia konsenzu.

V neposlednom rade sú dôležitou súčasťou rokovaní Európskej rady Závery Európskej rady, k dispozícii po konci každého formálneho stretnutia. Závery poskytujú jediný písomný dôkaz, o čom sa jednalo a na čom sa členovia zhodli (hoci hlasovanie kvalifikovanou väčšinou je možné v niektorých oblastiach, preferovaný rozhodovací spôsob je konsenzus). Zároveň fungujú ako smernice, ktoré majú byť neskôr implementované inými inštitúciami. Stanovujú agendu pre Úniu a navzdory absencii právnej záväznosti, implikujú politický záväzok (Alexandrova, Carammia & Timmermans, 2015: 108). Koordinácia, ktorá je potrebná pre prípravu summitu aj pre implementáciu inštrukcií, vyžaduje blízku spoluprácu

predsedu Európskej rady, dohliadajúceho na zrealizovanie záverov summitov, s ostatnými predstaviteľmi úniových inštitúcií. Predstavitelia medzi sebou udržiavajú pravidelný neoficiálny kontakt s cieľom znížiť pravdepodobnosť konfliktov a udržiavať atmosféru spolupráce. Brusel je vysoko spoločenské miesto, sociálne interakcie a získavanie kontaktov tvoria súčasť pracovných záležitostí úradníkov, podobne ako sú základom činnosti diplomatov (Kuus, 2013). Príkladom neformálnych stretnutí pre budovanie efektívnej spolupráce boli pondelkové raňajky predsedu Európskej rady Hermana Van Rompuya a predsedu Komisie Josého Barrosa (De Schoutheete, 2012: 16).

Európska rada je teda kľúčová inštitúcia, určujúca budúce smerovanie Únie a vzhľadom na skutočnosť, že sa jedná o stretnutia na najvyššej úrovni sa tejto inštitúcií venuje najviac mediálnej pozornosti (van Middelaar & Puetter, 2021: 52). Jej charakter je definovaný procedurálnymi pravidlami. Summity majú svoj vyhradený časový rozsah, prostredie je kontrolované prostredníctvom zvyčajne fixného miesta, formátu, rozdeľujúceho čas medzi jednaniami, sociálne interakcie a verejný element, a počtu účastníkov. Konečná podoba agendy je výsledkom dohody predsedu Európskej rady a lídrov. Zároveň samotné inštitučné prostredie podnecuje existenciu aspektov, ktoré ovplyvňujú priebeh rokovaní. Medzi tieto aspekty patria napr. dôvernosť a budovanie atmosféry konsenzu.

Rozvoj iniciatív digitálnej diplomacie sa v rámci Európskej rady obmedzuje na predovšetkým na oblasť komunikácie s verejnosťou. Webové stránky poskytujú informácie o činnosti Európskej rady a všetky oficiálne dokumenty. Sociálne siete taktiež slúžia na komunikáciu s verejnosťou, sústreďujú sa najmä na odkazovanie na tlačové konferencie a výroky činiteľov a disemináciu informácií o priebehu summitov. Utajenosť jednaní je stále imperatívom, pravidelné príspevky na Twitteri sa preto obmedzujú na informovanie o aktuálne diskutovanej oblasti, prípadnej prestávky či dosiahnutiu záverov. Digitálna diplomacia so zameraním na komunikáciu s verejnosťou sa teda v kontexte Európskej rady zameriava len na informačnú stránku, nie na podnietenie dialógu, deficit typický naprieč inštitúciami Únie (Bjola & Jiang, 2015: 74).

Limitácia rozvíjania iných oblastí digitálnej diplomacie je čiastočne spätá s jej inštitučnou podstatou. Rozšírenie informácií výrazne neovplyvňuje Európsku radu mimo verejného aspektu, t.j. nárastu mediálnej pozornosti médií a rýchlosti šírenia informácií o summitoch (Rittelmeyer, 2015: 71). Zodpovednosť za riešenie problému s dezinformáciami primárne nepatrí medzi úlohy Európskej rady. Keďže sa jedná o utajené jednania na najvyššej

úrovni, prechod do online sféry na podnietenie elektronickej participácie občanov nie je kompatibilný s formátom summitov. Priestor pre rozvoj digitálnej diplomacie sa však okrem komunikácie s verejnosťou nachádza vo vnútornom fungovaní Európskej rady. I táto oblasť digitálnej diplomacie bola do roku 2020 v úzadí. Opatrnosť diplomatov a politikov pri využívaní digitálnych nástrojov bola dlhodobým rysom nielen fungovania národných vlád, ale aj priebehu summitov, keďže dôverná atmosféra a utajenosť je centrálnou charakteristikou rokovaní Európskej rady. Nástup Zoom Diplomacy v kontexte Európskej rady je zatiaľ relatívne nový vývoj. Za účelom objasnenia aspektov Zoom Diplomacy a premien, ktoré nástup Zoom Diplomacy spôsobil v Európskej rade, sa nasledujúca kapitola bude zaoberať analýzou jej dvoch rokovaní.

3. Európska rada a Zoom Diplomacy

Tretia kapitola sa zaoberá analýzou prípadu Zoom Diplomacy v prostredí Európskej rady. Prvá časť sa venuje dvom prípadom rokovania Európskej rady, pričom v nadväznosti na predchádzajúcu kapitolu pozornosť sústreďuje na špecifické aspekty jednaní. Na základe poznatkov o jednaniach získaných v prvej časti následne druhá časť analyzuje aspekty Zoom Diplomacy a zmeny spôsobené jej nástupom v rokovaníach.

3.1. Jednania v čase pandémie

Pandemická situácia v roku 2020 výrazne ovplyvnila vnútorné fungovanie Únie. Od 10. marca prešli jednania Rady EÚ a Európskej rady do formátu videokonferencií, pričom prvé stretnutie lídrov bolo vzhľadom na urgentné okolnosti oficiálne zvolané predsedom Európskej rady Charlesom Michelom len v jednodňovom predstihu (van Middelaar & Puetter, 2021: 67). V marci sa lídri spojili ešte dvakrát, ďalej nasledovala videokonferencia 23. apríla a videokonferencia z 19. júna. V júli sa lídri stretli na päťdňovom vyjednávacom maratóne a do konca roka striedali prezenčný a virtuálny formát podľa pandemickej situácie. Vo všeobecnosti Európska rada zaznamenala nadštandardný počet rokovaní, celkovo 12, od prvého, ešte prezenčného summitu vo februári, do záverečného prezenčného summitu v decembri. Z týchto jednaní sa štyri uskutočnili osobne a osem virtuálne (Európska rada, 2020a). Prípadová štúdia sa zameria na analýzu videokonferencií z 19. júna a 19. novembra.

Videokonferencia z 19. júna bola už piatym využitím nástroja Zoom Diplomacy pre usporiadanie jednaní lídrov. Virtuálne rokovanie sa uskutočnilo v piatok 19. júna 2020, začalo o desiatej doobeda, tak ako avizoval predseda Michel v pozvánke (Európska rada, 2020b) a trvalo približne štyri hodiny. V bruselskom sídle Európskej rady sa počas virtuálneho rokovania nachádzali len zástupcovia inštitúcií Únie, lídri sa pripojili z kancelárií v ich krajinách, pričom každý participant sa pripojil do centra (*hub*) Rady prostredníctvom systémov jeho či jej vlády (Heath, 2020). V rámci klasifikácie formátov Európskej rady bolo jednanie pomenované Videokonferencia členov Európskej rady (Európska rada, 2020a) a závery tohto stretnutia boli zhrnuté v Poznámkach predsedu (*Remarks of the President*) (Európska rada, 2020c).

Ako centrálny témy videokonferencie figurovali viacročný finančný rámec pre obdobie 2021-2027 (t.j. rozpočet Únie) a s ním úzko súvisiaci Plán zotavenia, spolu známe ako finančný balík. Súčasť agendy videokonferencie tiež tvorili tradičný príhovor predsedu Európskeho parlamentu, zhrnutie výsledkov chorvátskeho predsedníctva Rady EÚ premiérom

Andrejom Plenkovičom, report o online jednaní Michela a predsedníčky Komisie, Ursuly von der Leyenovej, s britským premiérom v súvislosti s brexitom, brífing od predsedníčky Európskej centrálnej banky (ECB) Christine Lagardeovej o ekonomickej situácii a záver stretnutia bol krátko venovaný stavu implementácie dohôd z Minsku (Európska rada, 2020b). Videokonferencia predstavovala prvú príležitosť pre lídrov prediskutovať opätovne vypracovaný návrh Komisie na finančný rámec, keďže predošlý návrh nebol prijatý na summite vo februári 2020, a taktiež sa oboznámiť s návrhom fondu pre zotavenie, nazvaného *Next Generation EU* (Drachenberg & Bacian, 2020a: 1). Už v pozvánke Ch. Michel zdôraznil body, pri ktorých sa medzi členmi schyľovalo ku konsenzu a vytýčil tie, pri ktorých bolo nutné ujasnenie (Európska rada, 2020b). Na agende rokovania chýbali téma klimatických zmien, pred vypuknutím pandémie pripravovaná na diskusiu v júni 2020, a tiež otázka strategických smerníc pre plánovanie v oblasti slobody, bezpečnosti a spravodlivosti (Drachenberg & Bacian, 2020a: 3).

Druhým príkladom prípadu Zoom Diplomacy v prostredí Európskej rady je videokonferencia z dňa 19. novembra, predstavujúca ôsme a posledné virtuálne stretnutie v roku 2020. Rokovanie prebehlo vo štvrtok o šiestej večer a bolo ukončené po približne troch hodinách (Herszenhorn, 2020). Podobne ako pri júnovom virtuálnom jednaní, aj toto rokovanie bolo evidované v kalendári stretnutí ako Videokonferencia členov Európskej rady a výsledným dokumentom boli Poznámky predsedu (Európska rada, 2020c). Pripojenie bolo umožnené prostredníctvom vládnych prostriedkov do centra Rady.

V rámci agendy sa pozornosť lídrov sústredila predovšetkým na pandémiu COVID-19 a s ňou spojené otázky testovania, vakcinácie a uvoľňovania opatrení v nadchádzajúcom období. Okrem týchto oblastí, ktoré boli vopred očakávané, sa však súčasťou diskusie stal aj nedávny vývoj udalostí, a síce otázka podmienenosti vlády zákona v súvislosti s finančným balíkom a boj s terorizmom. Len pár dní pred videokonferenciou, 16. novembra, bola na pôde Rady EÚ vetovaná klauzula o tzv. vlastných zdrojoch predstaviteľmi Poľska a Maďarska, čím bol zablokovaný celý finančný balík. Tejto téme bolo podľa zdrojov venovaných menej než dvadsať minút celkového času, pričom konverzácia sa obmedzila len na zopakovanie dôvodov opozície. Krátky časový priestor bol však vopred zaistený zo strany predsedu Európskej Rady. Tento krok mal udržať debatu pod kontrolou a tým umožniť neskoršiu mediáciu (Gotev, 2020). Problém terorizmu sa na agendu dostal z dôvodu nedávnych útokoch, najmä kvôli streľbe vo Viedni z 2. novembra. Lídri vyjadrili solidaritu s Rakúskom

a Francúzskom a táto téma bola pridaná na agendu nadchádzajúceho decembrového summitu (Drachenberg & Bacian, 2020b: 3).

Na základe prezentovaných virtuálnych rokovaní Európskej rady je možné identifikovať spoločné charakteristiky, ktoré predstavujú aspekty Zoom Diplomacy. V prvom rade, pre Zoom Diplomacy je typická časová limitácia. Prezenčné summity Európskej rady bývajú pripravované na dva dni, v prípade potreby i na dlhší časový rozsah (Dinan, 2010: 208-209). Virtuálne rokovania sa naopak vyznačujú obmedzenou dĺžkou, čo možno pozorovať aj na videokonferenciách prípadovej štúdie, prebiehajúcich v časovom rozmedzí troch až štyroch hodín. V nadväznosti na časovú limitáciu sa mení aj celková štruktúra jednania. Zoom Diplomacy neposkytuje priestor na spoločenské interakcie v podobe spoločného stolovania, ktoré by figurovali ako prestávky oddeľujúce jednotlivé rokovania. Videokonferencie sú štruktúrované ako prevažne jeden rozhovor s vstupmi viacerých účastníkov, čo ukazuje aj príklad oboch videokonferencií. Druhým aspektom Zoom Diplomacy tak je absencia štruktúrovanosti jednaní.

Nasledujúci aspekt sa týka procedurálnej otázky formátu. Vzhľadom na absenciu provízie v procedurálnych pravidlách pre virtuálne stretnutia, všetky virtuálne jednanie Európskej rady boli označené za neformálne. Neformálnosť formátu rokovania podmieňuje aj podobu následne koncipovaných dokumentov, o ktorých obsahu členovia rozhodujú prevažne konsenzom. Klasické Závery Európskej rady sú politické rozhodnutia, ich vytvorenie je povolené len v prípade rokovania vo fyzickom formáte. Lídri disponovali možnosťou dohodnúť sa na zmene hlasovania a ako záverečný dokument publikovať Rozhodnutia Európskej rady. Ak by sa členovia Európskej rady jednomyselne zhodli, že chcú hlasovať o zmene pravidiel hlasovania z dôvodu urgentnosti obsahu jednania, stačila by im len jednoduchá väčšina na využitie možnosti písomného hlasovania. Na rozdiel od Rady EÚ tak lídri neučinili. V dôsledku nezmenenia spôsobu hlasovania sa výsledným textom videokonferencií stali Závery predsedu (*Conclusions of the President*) alebo Vyjadrenia predsedu (*Remarks by President Charles Michel*) (Bodson, 2020: 3). Tretí aspekt Zoom Diplomacy tak tvorí neformálnosť formátu a záverov rokovaní.

Ďalší významný aspekt Zoom Diplomacy predstavuje zvýšené vnímanie bezpečnostného rizika. Negociácie totiž nie sú považované za kompatibilné s virtuálnym formátom rozhovorov práve kvôli bezpečnostným obavám. Členovia Európskej rady, ktorí nie sú prítomní v Budove Európy, sa pripájajú prostredníctvom vládnych systémov (Manancourt,

2020). Vládne systémy však pôvodne nemuseli byť uspořobené na tak rozsiahle množstvo videokonferencií. Tento problém možno pozorovať na prípade Španielska, kde La Moncloa začala na začiatku roku 2021 hľadať súkromnú firmu, schopnú poskytnúť technickú asistenciu pri realizácii videokonferencií z dôvodu ich obrovského nárastu. Okrem Európskej rady sa totiž cez rovnaký systém aktéri pripájajú aj napr. na zasadnutia Rady EÚ a v online formáte prebiehali aj tlačové konferencie (El Confidencial Digital, 2021). Keďže neexistuje jeden spoločný úniový videokonferenčný systém, účastníci sa musia spoliehať na kvalitu zabezpečenia svojich spoluúčastníkov. Okrem obáv kvôli pripojeniu môže k zvýšenému vnímaniu bezpečnostného rizika tiež prispievať zvýšený počet ľudí prítomných pri jednaní (Drachenberg & Papunen, 2020: 4).

Bezpečnostné obavy môžu ďalej viesť k obmedzeniu diskusie na vyjadrovanie známych pozícií a vyhýbanie sa problematickým oblastiam (Sandre, 2020). Sklon k reportovaniu možno pozorovať napríklad na agende prvej skúmanej videokonferencie. Väčšina bodov predstavuje buďto oboznámenie sa s pozíciou iných účastníkov alebo podanie správy o činnosti vybraných aktérov. Nemecká kancelárka Angela Merkelová na margo tejto problematiky zhodnotila, že práca na kontroverzných textoch je počas videokonferencie síce možná, ale vyjadrila tiež preferenciu voči diskusii popri chodení okolo stola (Heath, 2020). Preferencia odložiť kontroverzné záležitosti na prezenčný summit zo strany lídrov je kľúčová, vzhľadom na ich vplyv na finálnu agendu jednania. Piaty z identifikovaných aspektov Zoom Diplomacy tak tvorí oznamovací charakter bodov na agende.

Na základe analýzy dvoch virtuálnych jednaní Európskej rady bolo možné identifikovať nasledujúce spoločné charakteristiky, ktoré predstavujú základné aspekty Zoom Diplomacy: časová limitácia, absencia štruktúrovanosti negociácií, neformálnosť formátu a výstupov jednaní, zvýšené vnímanie bezpečnostného rizika a oznamovací charakter agendy. V ďalšej podkapitole sa analýza sústreďí na zmeny v rokovaní Európskej rady podnietené nástupom Zoom Diplomacy.

3.2. Zmeny po nástupe Zoom Diplomacy

Nástup Zoom Diplomacy vyvolal viaceré zmeny v rokovaní v prostredí Európskej rady. V prvom rade sa jedná o nízku mieru ceremoniálnosti, vychádzajúcu z aspektu neformálnosti Zoom Diplomacy. Na rozdiel od tradičných summitov, videokonferencie sa vyznačovali neformálnym formátom a ich výsledné dokumenty boli nielen právne nezáväzné (čo je pri Európskej rade bežné), ale nevyplýval z nich ani politický záväzok.

Virtuálne jednania neboli vnímané ako exkluzívna udalosť a tak neboli sprevádzané symbolickými ceremóniami a rituálmi, ktoré odlišujú summity od každodennej politiky, majú implikácie pre správanie účastníkov a dodávajú rokovaniam autoritu (Naylor, 2020: 586).

S exkluzivitou ďalej úzko súvisí verejný element. Mediálna pozornosť venovaná videokonferenciám bola nižšia v porovnaní s prezenčnými summitmi. Ako príklad môže poslúžiť *Politico.eu*, kde býva tradične vyhradená sekcia, slúžiaca na informovanie o priebehu aktuálneho summitu. Zatiaľ čo júnová videokonferencia ešte tento segment dostala, počas novembrovej už absentoval (Politico, 2022). Podobne aj oficiálne tlačové konferencie po rokovaní sa týkali len predsedu Európskej rady, predsedníčky Komisie a hlavy predsedníckeho štátu Rady, tlačové vyjadrenia ostatných účastníkov boli v národnej réžii podľa rozhodnutia činiteľa a často sa obmedzovali na správy na oficiálnych stránkach vlád (viď napr. La Moncloa, 2020; Gouvernement, 2020 a i.). Okrem novinárskeho aspektu verejný element môže sprevádzať prezenčné summity v podobe protestov a demonštrácií, ako to bolo v prípade záverečného summitu Európskej rady v decembri 2020 (Mathiesen, 2020). Tento posun je významný pre priebeh summitov, pretože pozornosť verejnosti, podobne ako ceremonialnosť, pôsobí na participantov ako tlak konať (Naylor, 2020: 588; Shapiro & Rakov, 2020). V prípade videokonferencií sa už pred ich započatím neočakávali významné výsledky, tak zo strany médií ako zo strany organizátorov a účastníkov (Drachenberg & Papunen, 2020: 1; Herszenhorn, Wanat & Bayer, 2020).

Ďalším posunom vyvolaným nástupom Zoom Diplomacy bolo obmedzenie komunikácie. Po prvé, videokonferencie zamedzujú tzv. prax poklopania po pleci, t.j. signál na začatie krátkej súkromnej konverzácie, bežne napr. v koridoroch. Taktiež neumožňuje nadviazanie plánovaných, hoci zdanlivo náhodných, dialógov v pároch či menších skupinách (Grull, 2020; Naylor, 2020: 591). Zoom Diplomacy síce poskytuje možné náhrady, napr. súkromné čety alebo SMS správy, no ich reálne využitie v prostredí Európskej rady nebolo potvrdené. Vzhľadom na fakt, že tieto správy môžu byť zdokumentované a už sa vyskytli žiadosti o ich zverejnenie⁵, možno predpokladať istú mieru opatrnosti zo strany účastníkov jednania a ich preferenciu osobných rozhovorov. Taktiež je obmedzená možnosť „spovede“ a iných neformálnych dialógov, pričom práve tieto diskusie sa považujú za zdroj úspechu negociácií (Drachenberg & Bacian, 2020b: 4). Okrem konverzácií počas jednaní tiež Zoom

⁵ Prípád 1219/2020/MIG sa týkal žiadosti o verejný prístup k textovým správam poslaných v roku 2018 vtedajším predsedom Európskej rady Donaldom Tuskom lídrom. Keďže neboli poskytnú žiadne dôkazy o existencii daných dokumentov, ombudsmanka uzavrela prípad s tým, že k žiadnemu zlému vedeniu nedošlo (European Ombudsman, 2020).

Diplomacy výrazne obmedzuje komunikáciu kvôli aspektu absencie štruktúrovanosti jednaní. Keďže jednania Zoom Diplomacy majú charakter jedného súvislého rozhovoru, absentuje príležitosť nadviazať kontakt s ostatnými participantmi počas spoločenských interakcií, akými je napr. spoločné stolovanie.

Po druhé, limitácia sa vzťahuje aj na neverbálnu komunikáciu a signalizáciu. Participant na videokonferencii zo svojich spoluúčastníkov zvyčajne vidia len hlavu a vrch ramien, čo redukuje možnosť ostatných interpretovať reč tela. Taktiež chýba schopnosť nadviazať očný kontakt (Maurer & Wright, 2020: 560). Absencia očného kontaktu alebo nedostatočný priestor na interpretáciu gestikulácie a reči tela znižujú množstvo informácií, ktoré druhá strana môže získať z interakcie (Holmes, 2015: 15). Naopak osobná interakcia umožňuje vytvorenie nervového spojenia prostredníctvom systému zrkadlenia: mozog účastníka dokáže simulovať mentálny stav ostatných, vďaka čomu je jedinec schopný vcítiť sa do ich situácie, prípadne odhaliť klamstvo (Holmes, 2013).

Zoom Diplomacy tiež ovplyvňuje vnímanie spoluúčastníkov opticky. Počas videokonferencií sú totiž jednotliví aktéri rozdelení do blokov podľa štátov, prípadne funkcie, čo vizuálne podporuje koncentráciu na vlastný štát (Kuus, 2021: 16). Naopak spoločné stretnutie lídrov v rámci určitého fóra prispieva k vytvoreniu kolektívnej sebakontroly a zásadovému správaniu pri formovaní záväzkov. Tento mechanizmus je známy pod pojmom efekt fóra (Mitzen, 2013). Pre fungovanie Európskej rady je atmosféra spolupatričnosti imperatívom kvôli jej konsenzuálnemu charakteru rozhodovania. The Economist poukázal na vzájomnú empatiu medzi lídrami v osobných rokovaníach, keď označil európske summity za kríženca býčieho ringu s gaučom psychiatra, kde si: „lídri vylejú politické úzkosti tým pár ľuďom, ktorí sú kvalifikovaní s nimi sympatizovať (The Economist, 2020).” Fyzická vzdialenosť, optické rozdelenie a absencia neverbálnej komunikácie oslabujú spolupatričnosť a osvojenie si *raison de système* a teda i efekt fóra, čo môže byť následne reflektované v procese dosiahnutia výsledkov.

Videokonferencie sa v roku 2020 stali častým spôsobom jednaní Európskej rady, hoci úplne nenahradili prezenčné negociácie. Tieto zmeny sú pritom úzko prepojené s aspektmi Zoom Diplomacy, identifikovanými v predchádzajúcej časti. V prvom rade ide o nízku mieru ceremoniálnosti udalosti, ktorá následne ovplyvňuje aj verejný element jednaní. Niekoľkodňové summity, sprevádzané extenzívnym novinárskym pokrytím, boli presunuté do online priestoru, kde sa účastníci spojili v rámci pár hodinového rozhovoru. Neformálne

virtuálne konferencie sa uskutočnili bez ceremoniálnych procedúr a keďže sa jednania sústredili najmä na oboznámenie sa s postojmi ostatných, od ich priebehu neboli očakávané významnejšie výsledky. Verbálna komunikácia prebiehala v rámci výstupov jednotlivcov, limitujúc tak neoficiálne diskusie, považované jadro úspechu negociácií, a aj neverbálna komunikácia bola značne obmedzená. V neposlednom rade v novom formáte nebolo možné naplno replikovať efekt fóra a atmosféru spolupatričnosti, ktoré predstavujú základné elementy exkluzívnych jednaní na najvyššej úrovni.

Záver

Témou bakalárskej práce bola analýza rozvoja Zoom Diplomacy na úrovni Európskej únie, v kontexte svetovej pandémie koronavírusu. Práca sa zameriavala primárne na prostredie Európskej rady, kde skúmala aspekty Zoom Diplomacy a premeny v priebehu jednaní po nástupe Zoom Diplomacy. Hoci možnosť virtuálnych jednaní sa aj vďaka rozšíreniu internetového pokrytia stala dostupnou už pred niekoľkými rokmi, jej využitie v rámci diplomacie zostávalo limitované. Vzhľadom na obmedzenia súvisiace s celosvetovou pandemiou sa v roku 2020 Zoom Diplomacy stala nutnou súčasťou početných rokovaní v medzinárodnom prostredí.

Primárnym cieľom bolo identifikovať aspekty Zoom Diplomacy a analyzovať posuny v diplomacii EÚ, so zameraním na rokovania Európskej rady, ktoré zapríčinil nástup Zoom Diplomacy počas pandémie. Ďalším cieľom bolo systematicky popísať nastupujúcu digitálnu diplomaciu, predovšetkým na európskej úrovni. Za týmto účelom si autorka stanovila nasledujúce výskumné otázky: *1) Aké sú hlavné aspekty Zoom Diplomacy? 2) Aké zmeny spôsobil nástup Zoom Diplomacy v podobe rokovaní Európskej rady?*

Prvá kapitola sa venovala integrácií technologických inovácií, konkrétne informačných a komunikačných technológií, do diplomatickej činnosti. Nástup IKT bol rozdelený do štyroch oblastí, podľa toho, akú výzvu diplomacii IKT predstavovali. V prvom rade sa jednalo o výzvu rýchlosti šírenia a dostupnosti informácií a dezinformácií, následne šlo o prepojenosť a komunikáciu s verejnosťou. Tretiu výzvu predstavoval prechod fungovania aktérov medzinárodného spoločenstva do digitálnej podoby a štvrtou výzvou bol nový formát komunikácie medzi diplomatmi či štátnymi aktérmi. Následne sa prvá kapitola zamerala na terminologicko-definičné vymedzenie digitálnej diplomacie, teda nového typu diplomacie, ktorý sa rozvíja ako odpoveď na výzvy IKT. V závere sa sústredila na vymedzenie konceptu Zoom Diplomacy, ktorý je konceptualizovaný ako súčasť digitálnej diplomacie, zameriavajúca sa na uskutočnenie audiovizuálneho prepojenia s cieľom sprostredkovať komunikáciu.

Druhá kapitola sa zaoberala digitálnou diplomaciou na úrovni EÚ. V prvom rade skúmala rozvoj digitálnej diplomacie, ako adaptácie na výzvy identifikované v prvej kapitole, v kontexte EÚ. Následne sa pozornosť sústredila na prostredie Európskej rady, kľúčovej inštitúcie určujúcej smerovanie Únie. Pri Európskej rade sa autorka venovala jej špecifickým charakteristikám, vyplývajúcim z jej procedurálnych pravidiel, konkrétne otázok času, miesta,

formátu, utajenia a zostavy delegácie a taktiež sa autorka venovala formovaniu agendy. Na základe týchto aspektov sa ďalej pozornosť sústredila na možnosti rozvoja digitálnej diplomacie v kontexte Európskej rady.

Prvé dve kapitoly tak poskytli potrebné východisko pre prípadovú štúdiu Zoom Diplomacy v záverečnej kapitole. V nadväznosti na štruktúru, podľa ktorej boli popísané aspekty Európskej rady v druhej kapitole, boli v rámci prípadovej štúdie analyzované dva príklady Zoom Diplomacy v kontexte Európskej rady, konkrétne sa jednalo o videokonferencie z 19. júna 2020 a z 19. novembra 2020. Na základe tejto analýzy boli následne identifikované spoločné aspekty zvolených jednaní, predstavujúce tak odpoveď na prvú výskumnú otázku: *Aké sú hlavné aspekty Zoom Diplomacy?* Prvým aspektom je časová limitácia, teda skutočnosť, že sa jednania Zoom Diplomacy vyznačujú krátkym rozsahom, zvyčajne v rozpätí pár hodín. Na to nadväzuje absencia štruktúrovanosti rokovaní, keďže jednania Zoom Diplomacy predstavujú jeden súvislý rozhovor so vstupmi viacerých účastníkov. Tretím aspektom je neformálnosť, tak v prípade formátu ako i pri záveroch. Ďalej sa jedná o zvýšené vnímanie bezpečnostného rizika, pretože sa v Zoom Diplomacy musia účastníci spoliehať na zabezpečenie pripojenia, ktoré je napr. v prípade Európskej rady záležitosťou jednotlivých národných vlád. Posledným aspektom, ktorý súvisí aj s bezpečnostnými obavami, je uprednostňovanie oznamovacích bodov na agende, vedúci k reportovaniu na úkor negociácií.

Ďalej autorka analyzovala posuny v podobe rokovaní Európskej rady, odpovedajúc tak na druhú výskumnú otázku: *Aké zmeny spôsobil nástup Zoom Diplomacy v podobe rokovaní Európskej rady?* K týmto zmenám patrí v prvom rade nižšia miera ceremoničnosti, prejavujúca sa v absencii symbolických momentov, ktoré dodávajú summitom ich exkluzivitu. V súvislosti s tým Zoom Diplomacy tiež ovplyvnila mieru pozornosti a tlaku médií i verejnosti, ktorá bola v porovnaní s tradičnými summitmi nižšia. Tretím posunom bolo obmedzenie verbálnej i neverbálnej komunikácie. Rokovania Európskej rady sa v prezenčnom formáte vyznačujú okrem spoločných jednaní aj tzv. spovedami a mnohými postrannými konverzáciami, no tieto formy negociácií boli pri videokonferenciách výrazne limitované. Podobne i prejavy neverbálnej komunikácie, akými sú reč tela, signalizácia a gestikulácia boli minimalizované, keďže prenos zvyčajne zachycuje len vrchnú časť tela. V neposlednom rade fyzická vzdialenosť, rozdelenie do blokov i bezpečnostné obavy viedli k oslabeniu efektu fóra a atmosféry spolupatričnosti a dôvernosti, ktoré sú imperatívom pre dosiahnutie konsenzu. Dá sa tak konštatovať, že v tretej kapitole bolo možné odpovedať

na obe stanovené výskumné otázky, pričom odpovede vychádzajú z analýzy uvedenej literatúry a zdrojov.

Na záver je potrebné dodať, že táto práca študovala prípad Zoom Diplomacy v unikátnych podmienkach pandémie. Aspekty Zoom Diplomacy aj ňou spôsobené premeny, identifikované v tretej kapitole, sa však môžu zmeniť s postupom času. Je tiež možné, že Zoom Diplomacy na najvyššej úrovni sa opätovne vráti do úzadia, prípadne sa videokonferencie uplatnia pre uskutočnenie pravidelných neformálnych dialógov. Okrem toho sa priestor pre budúci výskum Zoom Diplomacy naskytá v analýze vplyvu Zoom Diplomacy na nižších úrovniach v prostredí Únie či v kontexte iných medzinárodných inštitúcií.

Zoznam použitej literatúry a prameňov

Literatúra

Alexandrova, P., Carammia, M. & Timmermans, A. (2015). EU High Politics – the Policy Agenda of the European Council, 1975-2011. In F. Foret & Y.-S. Rittelmeyer (Eds.), *The European Council and European Governance* (s. 103-137). New York: Routledge.

Attatfa, A., Renaud, K., & De Paoli, S. (2020). Cyber diplomacy: a systematic literature review. *Procedia computer science*, 176, 60-69. 10.1016/j.procs.2020.08.007

Bannister, F., & Connolly, R. (2011). The trouble with transparency: a critical review of openness in e-government. *Policy & Internet*, 3(1), 1-30. doi.org/10.2202/1944-2866.1076

Barrinha, A., & Renard, T. (2017). Cyber-diplomacy: the making of an international society in the digital age. *Global Affairs*, 3(4-5), 353-364. doi.org/10.1080/23340460.2017.1414924

Barston, R. P. (2019). *Modern diplomacy*. New York: Routledge.

Berridge, G. (2015). *Diplomacy: theory and practice*. Londýn: Palgrave Macmillan UK.

Berridge, G., & Lloyd, L. (2012). *The Palgrave Macmillan dictionary of diplomacy*. Londýn: Palgrave Macmillan UK

Bjola, C. (2015). Introduction: Making sense of digital diplomacy. In C. Bjola & M. Holmes (Eds.), *Digital Diplomacy* (s. 15-24). New York: Routledge.

Bjola, C., & Jiang, L. (2015). Social media and public diplomacy. In C. Bjola & M. Holmes (Eds.), *Digital Diplomacy* (s. 71-88). New York: Routledge.

Bjola, C., & Kornprobst, M. (2018). *Understanding international diplomacy: theory, practice and ethics*. Londýn: Routledge.

Bjola, C., & Zaiotti, R. (2020). Going Digital: Choices and challenges for international organisations. In C. Bjola & R. Zaiotti (Eds.), *Digital Diplomacy and International Organisations* (s. 1-18). New York: Routledge.

Bodson, B. (2020). Rethinking EU institutions' rules of procedure after COVID-19. *European Policy Brief* 62, 1-6. Dostupné z <http://aei.pitt.edu/103685/1/epb-62-benjamin-bodson-final.pdf>

Bulmer, S., & Wessels, W. (1987). *European Council: Decision-making in European Politics*. Londýn: Palgrave Macmillan UK.

Carta, C. (2013). *The European Union diplomatic service: ideas, preferences and identities*. Londýn: Routledge.

Clarke, A. (2015). Business as usual? An evaluation of British and Canadian digital diplomacy as policy change. In C. Bjola & M. Holmes (Eds.), *Digital Diplomacy* (s. 125-140). New York: Routledge.

Collins, N., & Bekenova, K. (2019). Digital diplomacy: Success at your fingertips. *Place Branding and Public Diplomacy*, 15(1), 1-11. doi: 10.1057/s41254-017-0087-1

Copeland, D. (2009). Virtuality, diplomacy, and the foreign ministry: Does foreign affairs and international trade Canada need a “V Tower”? *Canadian Foreign Policy Journal*, 15(2), 1-15. doi: 10.1080/11926422.2009.9673484

Corrie, K. L. (2015). The International Criminal Court. In C. Bjola & M. Holmes (Eds.), *Digital Diplomacy* (s. 145-163). New York: Routledge.

Cull, N. J. (2021). ‘Rough Winds Do Shake the Darling Buds of May’: Theresa May, British Public Diplomacy and Reputational Security in the Era of Brexit. In P. Surowiec & I. Manor (Eds.), *Public Diplomacy and the Politics of Uncertainty* (s. 83-107). Londýn: Palgrave Macmillan UK.

Danielson, A., & Hedling, E. (2022). Visual diplomacy in virtual summitry: Status signalling during the coronavirus crisis. *Review of International Studies*, 48(2), 243-261. doi: 10.1017/S0260210521000607

De Schoutheete, P. (2012). *The European Council and the Community Method*. Paríž: Notre Europe.

Der Derian, J. (1987). Mediating estrangement: a theory for diplomacy. *Review of International Studies*, 13(2), 91-110. doi:10.1017/S0260210500113671

Dinan, D. (2010). *Ever Closer Union: an Introduction to European Integration*. Londýn: Lynne Rienner Publishers.

- Drachenberg, R. & Bacian, I. (2020). Outcome of the European Council video-conference of 19 June 2020. *Europarl.europa.eu*. Dostupné z [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2020\)642845](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2020)642845)
- Drachenberg, R. & Bacian, I. (2020). Outcome of the European Council video-conference of 19 November 2020. *Europarl.europa.eu*. Dostupné z [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/654203/EPRS_BRI\(2020\)654203_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/654203/EPRS_BRI(2020)654203_EN.pdf)
- Drachenberg, R. & Papunen, A. (2020). Outlook for the European Council video-conference of 19 June 2020. *Europarl.europa.eu*. Dostupné z [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/642843/EPRS_BRI\(2020\)642843_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/642843/EPRS_BRI(2020)642843_EN.pdf)
- Drulák, Petr. 2008. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál.
- Duke, S. (2009). Providing for European-level diplomacy after Lisbon: the case of the European External Action Service. *The Hague Journal of Diplomacy*, 4(2), 211-233. doi: 10.1163/187119109X440915
- Duke, S. (2013). The European External Action Service and the Quest for an Effective Public Diplomacy. *Italian Institute for International Political Studies*. Dostupné z [ispionline.it/sites/default/files/pubblicazioni/analysis_216_2013.pdf](http://www.iss.it/sites/default/files/pubblicazioni/analysis_216_2013.pdf)
- Dumoulin, L., & Licoppe, C. (2015, júl). *Trial at a Distance: Videoconference Technology as a Policy Tool?*. Dokument prezentovaný na the International Conference in Public Policy Miláno, Taliansko. <https://www.ippapublicpolicy.org/file/paper/1435654716.pdf>
- Dunn, D. H., & Lock-Pullan, R. (2016). Diplomatic summitry. In C. M. Constantinou, P. Kerr & P. Sharp (Eds.), *The SAGE handbook of diplomacy* (s. 231-241). Londýn: Sage.
- Ehiane, O. S., & Mosud, Y. O. (2013). Information and Communication Technology (ICT) and diplomacy: A conceptual overview. *International Affairs and Global Strategy*, 17. Dostupné z https://www.researchgate.net/profile/Mosud-Y-Olumoye/publication/328964024_Information_and_Communication_Technology_Ict_and_Diplomacy_A_Conceptual_Overview/links/5c78174b92851c6950491888/Information-and-Communication-Technology-Ict-and-Diplomacy-A-Conceptual-Overview.pdf

El Confidential Digital. (2021, 16. apríl). *Moncloa busca ayuda para gestionar las videoconferencias*. Dostupné z

<https://www.elconfidencialdigital.com/articulo/politica/moncloa-busca-ayuda-gestionar-videoconferencias/20210415203633232326.html>

Enverga, M. (2020). EU diplomacy 2.0: The European Union's exercise in soft power in the Philippines through Facebook. *Studia Politologiczne*, 56(56), 280-298.

Fletcher, T. (2021). How Can Diplomacy Respond to the Digital Age?. In I. Omahna & M. Ilc (Eds.), *The Role of Strategic Communication during the First Wave of the COVID-19 Emergency: Challenges and Lessons Learnt* (s. 7-9). Mengeš: Center za evropsko prihodnost.

Foret, F. (2015). Legitimacy in Numbers? Communicative Aspects of the Post-Lisbon EU. In F. Foret & Y.-S. Rittelmeyer (Eds.), *The European Council and European Governance* (s. 272-309). New York: Routledge.

Gerring, J. (2017). *Case Study Research*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gilboa, E. (2016). Digital diplomacy. In C. M. Constantinou, P. Kerr & P. Sharp (Eds.), *The SAGE handbook of diplomacy* (s. 540-551). Londýn: Sage.

Gollom, M. (2018, 9. august). Canada-Saudi spat highlights perils of Twitter diplomacy. *CBC*. Dostupné z <https://www.cbc.ca/news/politics/saudi-arabia-tweet-sanctions-canada-twitter-1.4777825>

Gotev, G. (2020, 20.11.). Inconclusive video summit hashes over EU budget. *Euractiv*. Dostupné z <https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/inconclusive-video-summit-hashes-over-eu-budget-hurdle-vaccines/>

Grincheva, N. 2012. Digital Diplomacy Rhetoric. *ENCATC Journal of Cultural Management and Policy* 2(2), 12-29. Dostupné z https://www.researchgate.net/profile/Natalia-Grincheva/publication/322048830_Digital_Diplomacy_Rhetoric_International_Policy_Frame_Transformations_in_Diplomatic_Discourse_The_case_study_of_the_UK/links/5a5184faaca2725638c59780/Digital-Diplomacy-Rhetoric-International-Policy-Frame-Transformations-in-Diplomatic-Discourse-The-case-study-of-the-UK.pdf

Grull, P. (2020, 16. jún). Digital diplomacy: States go online. *Euractiv*. Dostupné z <https://www.euractiv.com/section/digital/news/digital-diplomacy-states-go-online/>

- Hayden, C. (2018). Digital diplomacy. *The encyclopedia of diplomacy*, 1-13. doi: 10.1002/9781118885154.dipl0068
- Hedling, E. (2021). Transforming practices of diplomacy: the European External Action Service and digital disinformation. *International Affairs*, 97(3), 841-859. doi: 10.1093/ia/iiab035
- Herszenhorn, D. M. (2020, 20. november). EU leaders brace for December disasters in virtual meeting of doom. *Politico.eu*. Dostupné z <https://www.politico.eu/article/eu-leaders-brace-for-december-disasters/>
- Herszenhorn, D.M., Wanat, Z., & Bayer, L. (2020, 19. november). Polish premier points finger at EU in budget fight. *Politico.eu*. Dostupné z <https://www.politico.eu/article/polish-premier-points-finger-at-eu-in-budget-fight/>
- Hocking, B., & Smith, M. (2016). The diplomatic system of the EU: concepts and analysis. In M. Smith, S. Keukeleire & S. Vanhoonacker (Eds.), *The Diplomatic System of the European Union* (s. 11-28). New York: Routledge.
- Holmes, M. (2013). The force of face-to-face diplomacy: mirror neurons and the problem of intentions. *International organization*, 67(4), 829-861. doi: 10.1017/S0020818313000234
- Holmes, M. (2015). Digital diplomacy and international change management. In C. Bjola & M. Holmes (Eds.), *Digital Diplomacy* (s. 27-46). New York: Routledge.
- Chakraborty, K. (2013). Cultural Diplomacy Dictionary. *The Institute for Cultural Diplomacy*. Berlin: Center for Cultural Diplomacy Studies Publications. Dostupné z http://www.culturaldiplomacy.org/culturaldiplomacynews/content/pdf/Cultural_Diplomacy_Dictionary.pdf
- Ismail, N., & Noor, M. N. M. (2020). *Diplomacy in the Age of the Internet: Challenges and Prospects*. 1-9.
- Johnson, J. (2021). Worldwide digital population as of January 2021. *Statista*. Dostupné z <https://www.statista.com/statistics/617136/digital-population-worldwide/>
- Jönsson, C., & Hall, M. (2005). *Essence of diplomacy*. New York: Palgrave Macmillan.

- Krzyżanowski, M. (2020). Digital Diplomacy or Political Communication? Exploring Social Media in The EU Institutions from a Critical Discourse Perspective. In C. Bjola & R. Zaiotti (Eds.), *Digital Diplomacy and International Organisations: Autonomy, Legitimacy and Contestation* (s. 52.-73). New York: Routledge.
- Kuus, M. (2013). *Geopolitics and expertise: Knowledge and authority in European diplomacy*. John Wiley & Sons.
- Kuus, M. (2021). Bureaucratic Sociability, or the Missing Eighty Percent of Effectiveness: The Case of Diplomacy. *Geopolitics*, 1-22. doi: 10.1080/14650045.2021.1934672
- Lancelot, J. F. (2020). Cyber-diplomacy: cyberwarfare and the rules of engagement. *Journal of Cyber Security Technology*, 4(4), 240-254. doi: 10.1080/23742917.2020.1798155
- Manancourt, V. (2020, 15. apríl). EU Zooms ahead, despite worries over app. *Politico.com*. Dostupné z <https://www.politico.com/news/2020/04/15/eu-zooms-ahead-despite-worries-over-app-188079>
- Manor, I. (2016). Are We There Yet: Have MFAs Realized the Potential of Digital Diplomacy?. *Brill Research Perspectives in Diplomacy and Foreign Policy* 1(2), 1-110. doi: 10.1163/24056006-12340002
- Manor, I., & Bjola, C. (2021). Public diplomacy in the age of ‘post-reality’. In P. Surowiec & I. Manor (Eds.), *Public diplomacy and the politics of uncertainty* (s. 111-143). Londýn: Palgrave Macmillan.
- Mathiesen, K. (2020, 10. december). Polish protesters at the summit. *Politico.eu* Dostupné z <https://www.politico.eu/article/live-blog-eu-leaders-talk-coronavirus-climate-and-budget/>
- Maurer, H., & Wright, N. (2020). A new paradigm for EU diplomacy? EU Council negotiations in a time of physical restrictions. *The Hague Journal of Diplomacy*, 15(4), 556-568. doi: 10.1163/1871191X-BJA10039
- Mitzen, J. (2013). *Power in Concert: The Nineteenth-Century Origins of Global Governance*. Chicago: University of Chicago Press.
- Murray, S. (2015). Evolution, not revolution: the digital divide in American and Australian contexts. In C. Bjola & M. Holmes (Eds.), *Digital Diplomacy* (s. 141-158). New York: Routledge.

Naylor, T. (2020). All That's Lost: The Hollowing of Summit Diplomacy in a Socially Distanced World. *The Hague Journal of Diplomacy*, 15(4), 583-598. doi:10.1163/1871191X-BJA10041

Omahna, I., & Ilc, M. (2021). *The Role of Strategic Communication during the First Wave of the COVID-19 Emergency: Challenges and Lessons Learnt*. Mengeš: Center za evropsko prihodnost.

Pelling, J. (2015). When doing becomes the message: the case of the Swedish digital diplomacy. In C. Bjola & M. Holmes (Eds.), *Digital Diplomacy* (s. 165-180). New York: Routledge.

Pilegaard, J. (2017). Virtually Virtual? The New Frontiers of Diplomacy. *The Hague Journal of Diplomacy*, 12(4), 316-336. doi:10.1163/1871191X-12341356

Politico. (2022). *EU summit*. Dostupné z <https://www.politico.eu/tag/eu-summit/page/2/>

Puetter, U. (2013). *The European Council: the new centre of EU politics*. Swedish Institute for European Policy Studies. Dostupné z https://www.ceu.edu/sites/default/files/attachment/event/9273/puetter-european-council-sieps-2013-16epa_0.pdf

Riordan, S. (2016). Cyber diplomacy vs. digital diplomacy: a terminological distinction. *CPD Blog*. Dostupné z <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/cyber-diplomacy-vs-digital-diplomacy-terminological-distinction>

Riordan, S. (2020). COVID-19 and the digitalisation of diplomacy. *МИНИСТЕРСТВО НА ВЪНШНИТЕ РАБОТИ РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ*.

Rittelmeyer, Y.-S. (2015). The Institutional Consecration of the European Council: Symbolism beyond Formal Texts. In F. Foret & Y.-S. Rittelmeyer (Eds.), *The European Council and European Governance* (s. 52-85). New York: Routledge.

Sandre, A. (2015). *Digital diplomacy: Conversations on innovation in foreign policy*. Maryland: Rowman & Littlefield.

Sandre, A. (2020, 20. apríl). *Diplomacy never stops – Are virtual summits the new normal of diplomacy?* Dostupné z <https://medium.com/digital-diplomacy/diplomacy-never-stops-are-virtual-summits-the-new-normal-for-diplomacy-bcedc62cea37>

Seo, H., & Thorson, S. (2010). Evaluating social networking in public diplomacy. In C. G. Reddick (Ed.), *Politics, democracy and e-government: Participation and service delivery* (s. 243-259). New York: IGI Global.

Shapiro, D.B. & Rakov, D. (2020, 18. máj). Will Zoomplomacy last? *Foreign Policy*. Dostupné z <https://foreignpolicy.com/2020/05/18/will-zoomplomacy-last/>

Sherman, W. R. (2018). *Not for the Faint of Heart: Lessons in Courage, Power, and Persistence*. New York: PublicAffairs.

Smith, M. (2016). European Union Diplomacy. C. M. Constantinou, P. Kerr & P. Sharp (Eds.), *The SAGE handbook of diplomacy* (s. 308-318). Londýn: Sage.

Sotiriu, S. (2015). Digital diplomacy: Between promises and reality. In C. Bjola & M. Holmes (Eds.), *Digital Diplomacy* (s. 47-65). New York: Routledge.

Spence, D. (2015). The European Commission's External Service. In M. Smith, S. Keukeleire, & S. Vanhoonacker (Eds.), *The Diplomatic System of the European Union* (s. 57-74). Londýn: Routledge.

Suri, J. (2019). Introduction. In R. Hutchings & J. Suri (Eds.), *Modern Diplomacy in Practice* (s. 9-19). Cham: Palgrave Macmillan.

Tallberg, J. (2008). Bargaining power in the European Council. *JCMS: journal of common market studies*, 46(3), 685-708.

The Economist. (2020, 11. apríl). *How to run a continent via videolink*. Dostupné z <https://www.economist.com/europe/2020/04/11/how-to-run-a-continent-via-videolink>

The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2021). *Internet access (indicator)*. Dostupné z <https://data.oecd.org/ict/internet-access.htm>

U.S. Virtual Embassy Iran. (2022). *Why Virtual Embassy?* Dostupné z <https://ir.usembassy.gov/tehran/>

Vadura, K. (2015). The EU as 'norm entrepreneur' in the Asian region: exploring the digital diplomacy aspect of the human rights toolbox. *Asia Europe Journal*, 13(3), 349-360. doi:10.1007/s10308-015-0420-3

van Middelaar, L., & Puetter, U. (2021). The European Council: the Union's supreme decision-maker. In D. Hodson, U. Puetter, S. Saurugger & J. Peterson (Eds.), *The institutions of the European Union* (s. 51-76). New York: Oxford University Press.

Vanhoonacker, S., & Pomorska, K. (2013). The European External Action Service and agenda-setting in European foreign policy. *Journal of European public policy*, 20(9), 1316-1331. doi:10.1080/13501763.2012.758446

Vériter, S. L., Bjola, C., & Koops, J. A. (2020). Tackling COVID-19 disinformation: internal and external challenges for the European Union. *The Hague Journal of Diplomacy*, 15(4), 569-582. doi:10.1163/1871191X-BJA10046

Wainfan, L., & Davis, P. K. (2004). *Challenges in virtual collaboration: Videoconferencing, audioconferencing, and computer-mediated communications*. Rand Corporation.

Wessels, W. (2015). *The European Council*. Londýn: Bloomsbury Publishing.

Westcott, N. (2008). Digital diplomacy: The impact of the internet on international relations. *Oll Working Paper*, (16). doi:10.2139/ssrn.1326476

Zaiotti, R. (2020). The (UN) Making of International Organisations' Digital Reputation: The European Union, the "refugee crisis," and social media. In C. Bjola & R. Zaiotti (Eds.), *Digital Diplomacy and International Organisations: Autonomy, Legitimacy and Contestation* (s. 207-226). New York: Routledge.

Pramene

EEAS Strategic Communication Division & DEVCO Communication and transparency Unit. (2012). Information and Communication Handbook for EU Delegations in Third Countries and to International Organisations. *Eeas.europa.eu* Dostupné z https://eeas.europa.eu/archives/delegations/ghana/documents/press_corner/20121231_en.pdf

EU DisinfoLab. (2020, 10. jún). EU DisinfoLab's position on the Joint Communication on "Tackling COVID-19 Disinformation: Getting the facts right". *Disinfo.eu* Dostupné z <https://www.disinfo.eu/advocacy/our-position-on-the-joint-communication-tackling-covid-19-disinformation-getting-the-facts-right/>

European Ombudsman. (2020). Decision in case 1219/2020/MIG on how the European Council dealt with a request for public access to mobile phone based messages supposedly sent by its then President to heads of state and government. *Ombudsman.europa.eu*. Dostupné z <https://www.ombudsman.europa.eu/en/decision/en/134237>

Európska komisia. (2016). Akčný plán EÚ pre elektronickú verejnú správu na roku 2016-2020. *Eur-lex.europa.eu*. Dostupné z <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/ALL/?uri=CELEX%3A52016DC0179>

Európska komisia. (2021). State of the Union: Commission proposes a Path to the Digital Decade to deliver the EU's digital transformation by 2030. *Ec.europa.eu*. Dostupné z https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_4630

Európska rada. (2009). Rules of Procedure of the European Council. *Official Journal of the European Union* 315(51), 1-6. Dostupné z https://www.cvce.eu/content/publication/2014/11/5/00df8091-d7e0-4740-8867-ff0175fb6eb0/publishable_en.pdf

Európska rada. (2020a). Meeting calendar. *Consilium.europa.eu*. Dostupné z <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/calendar/?Category=meeting&Page=1&dateange=&dateFrom=2020%2F01%2F01&dateTo=2020%2F12%2F26&filters=2031>

Európska rada. (2020b). Invitation letter by President Charles Michel to the members of the European Council ahead of their video conference on 19 June 2020. *Consilium.europa.eu*. Dostupné z <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/06/16/invitation->

letter-by-president-charles-michel-to-the-members-of-the-european-council-ahead-of-their-video-conference-on-19-june-2020/

Európska rada. (2020c). Informal or exceptional European Council documents. *Consilium.europa.eu*. Dostupné z <https://www.consilium.europa.eu/en/european-council/conclusions/informal-or-exceptional-european-council-documents/>

Gouvernement. (2020, 20. jún). *For an ambitious and swift European recovery plan*. Dostupné z <https://www.gouvernement.fr/en/for-an-ambitious-and-swift-european-recovery-plan>

La Moncloa. (2020, 19. jún). *Sánchez pide a la Unión Europea una respuesta urgente y a la altura de la crisis provocada por la pandemia de COVID-19*. Dostupné z <https://www.lamoncloa.gob.es/presidente/actividades/Paginas/2020/190620-sanchez.aspx>

U.S. Department of State. (2009). *21st Century Statecraft*. Dostupné z <https://2009-2017.state.gov/statecraft/overview/index.htm>

United Nations. (2020). *E-Government Survey 2020*. New York: United Nations.

Abstrakt

Bakalárska práca sa zaoberá skúmaním rozvoja Zoom Diplomacy v prostredí Európskej rady. Práca je jednopřípadovou kvalitatívnou štúdiou a časovo sa vymedzuje na rok 2020, konkrétne na príklady videokonferencií z 19. júna a 19. novembra. Hlavným stanoveným cieľom je analyzovať zmeny v diplomacii Únie, so zameraním na rokovania Európskej rady, ktoré zapríčinil nástup Zoom Diplomacy v kontexte pandémie. Ďalším cieľom je systematicky popísať oblasti nastupujúcej digitálnej diplomacie, najmä na európskej úrovni. Prvá kapitola sa venuje výzvam, ktoré technológie predstavujú pre diplomaciu, a koncepčnému vymedzeniu adaptovanej diplomacie. Následne druhá kapitola rozoberá rozvoj iniciatív digitálnej diplomacie Európskej únie a taktiež charakterizuje špecifiká Európskej rady, ako kľúčovej inštitúcie Únie. Posledná kapitola predstavuje prípadovú štúdiu samotného prípadu Zoom Diplomacy na dvoch vzorkách. Najskôr analyzuje zvolená jednania, na základe ktorých identifikuje základné aspekty Zoom Diplomacy. V druhej podkapitole ďalej skúma zmeny v rokovaní Európskej rady, podnietené nástupom Zoom Diplomacy.

Kľúčové slová: Európska rada, Zoom Diplomacy, digitálna diplomacia, videokonferencia

Abstract

The bachelor thesis is dedicated to the research of advancement of Zoom Diplomacy in the European Council. Thesis is a qualitative case study and covers the period of the year 2020, specifically two examples of videoconferences: one from 19 of June and the other from 19 of November. The primary aim of the thesis is to analyse the changes in the diplomacy of the Union, with the focus on the negotiations of the European Council, caused by the introduction of Zoom Diplomacy during the pandemic. Another aim of the thesis is to systematically describe the areas of the developing digital diplomacy, particularly on the level of the Union. The first chapter deals with the challenges that technologies pose to diplomacy and with the conceptual definition of adapted diplomacy. The second chapter focuses on the developing initiatives of digital diplomacy of the European Union and also characterizes the specifics of the European Council as a key institution of the Union. The last chapter is the case study of two samples of Zoom Diplomacy itself. First, it analyses the selected negotiations and based on the findings identifies basic aspects of Zoom Diplomacy. The second subchapter subsequently studies changes in the negotiations of the European Council, instigated by the introduction of Zoom Diplomacy.

Key words: European Council, Zoom Diplomacy, digital diplomacy, videoconference